UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Apoštol Pavel v kontextu kynické filozofie

Paul the Apostle in the Context of Cynic Philosophy

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Autor:

doc. PhDr. Jiří Pavlík, Ph.D. **Petr Klimeš**

Praha 2018

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Jiřímu Pavlíkovi, PhD. za pomoc s výběrem zajímavého tématu i za metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce za její bezmeznou trpělivost a podporu, díky kterým mohu studovat i při náročném zaměstnání.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci „Apoštol Pavel v kontextu kynické filozofie“ vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4.1.2018 Petr Klimeš

Anotace

Tato bakalářská práce podává na základě moderní diskuze stručný přehled kynické filozofie, jejích prvních představitelů, popisuje způsob jejich života i charakteristické odlišnosti různě přísných stoupenců této školy. Následně uvádí výběr možných paralel mezi touto filozofií a apoštolem Pavlem. Práce hledá odpovědi na otázky, zda se apoštol Pavel inspiroval kynickými filozofy a pokud ano, jestli se jednalo o vědomý akt. V práci jsou rovněž naznačeny určité korelace mezi apoštolem Pavlem a stoickou filozofií a v závěru je část, která se věnuje možným podobnostem s epikurejci.

Annotation

This bachelor thesis gives on the basis of modern discussion a brief overview of Cynic philosophy, its first representatives and it introduces the way of their lives and the distinctive differences of variously strict supporters of this school. Then it lists a selection of possible parallels between this philosophy and Paul the apostle. The thesis seeks answers to questions about whether Paul the apostle was inspired by Cynic philosophers and, if so, whether it was a conscious act. Some correlations between Paul the apostle and Stoic philosophy are also highlighted in the work, and at the end there is a section dealing with possible similarities with the Epicureans.

Klíčová slova

Kynická filozofie, apoštol Pavel, *parrésia, askésis, autarkeia, kata fysin*.

Key words

Cynic philosophy, Paul the apostle, *parrésia, askésis, autarkeia, kata fysin*.

1 Obsah

1 Obsah 6
1 Úvod 8
2 Stručný přehled kynické filozofie a prvních představitelů 11
2.1 Přehled aktuálního bádání 11
2.2 Kynická filozofická škola 13
2.3 Hlavní myšlenky kynické filozofie 15
2.3.1 Parrésia 16
2.3.2 Askésis 18
2.3.3 Autarkeia 19
2.3.4 Kata fysin 20
2.3.5 Tyché 22
2.4 První představitelé kynické filozofie 23
2.4.1 Antisthenés (asi 440 – 366) 24
2.4.2 Diogenés (asi 412 – 323) 25
2.4.3 Kratés (kolem r. 328) a Hipparchia (kolem r. 300) 28
2.5 Charakteristické odlišnosti různě přísných stoupenců kynické filozofie 29
3 Stručný úvod k apoštolu Pavlovi 33
3.1 Základní biografické údaje z Nového zákona 34
3.2 Pavel a řecko-římská kultura 35
4 Možné paralely mezi apoštolem Pavlem a kynickou filozofií 37
4.1 Downingova hypotéza 38
4.2 Pavlovo vzezření 40
4.3 Výrok v listu galatským 3,28 41
4.4 Otázka zákona v listu galatským 43
4.5 Korintští kyničtí křesťané 46
4.6 Problémy, těžkosti a útrapy 49
4.7 Metafora atleta 52
4.8 Pasáž v 1. tesalonickým 2,1-12 52
4.9 Užití vojenské terminologie 54
5 Nástin možných paralel mezi apoštolem Pavlem a epikurejci 58
6 Závěr 60

Seznam zkratek

CEP	Český ekumenický překlad
Fm	list Filemonovi
Fp	list filipským
Ga	list galatským
J	Janovo evangelium
1. Kor	1. list korintským
2. Kor	2. list korintským
Mk	Markovo evangelium
Mt	Matoušovo evangelium
n.l.	našeho letopočtu
př. n. l.	před naším letopočtem
Ř	list římanům
Sk	Skutky apoštolů
1. Te	1. list tesalonickým
1. Tm	1. list Timoteovi

1 Úvod

V polovině prvního století našeho letopočtu byla kynická filozofie jedním ze tří nejdůležitějších filozofických směrů společně s filozofií stoickou a epikurejskou. Bylo prakticky nemožné žít ve velkém městě rozlehlé římské říše jako například v Athénách nebo Korintu a alespoň rámcově nevědět, co to je kynický způsob života. V tomto kontextu přichází na scénu neznámý Žid Pavel, aby lidem zvěstoval o zmrtvýchvstalém člověko-bohu, který spasil svět.

Apoštol Pavel je však často vnímán zejména v rámci svého židovského kontextu. Vždyť sám o sobě mluví jako o Hebrejovi z Hebrejů[1], o tom, že vyrůstal v Jeruzalémě a o tom, že žil dle nejpřísnějšího směru židovského náboženství, totiž jako farizeus.[2] Nezřídka se však opomíjí to, že řecko-římský kontext je u Pavla neméně důležitý. Pavel měl římské občanství[3], narodil se v Tarsu, významném městě římské říše v oblasti zvané Kilikia, která se nachází na území dnešního Turecka[4] a hlavně strávil část života na misijních cestách v různých částech římské říše mimo provincii Judeu. Řecko-římský kontext na Pavla rovněž působil, a ten se jím zřejmě i inspiroval. Sám apoštol o sobě říká, že pro židy byl židem a pro lidi bez zákona byl bez zákona.[5] Je možné, že Pavel vědomě využíval určitých prvků z tehdejší rétoriky či filozofie, které byly místním lidem známé, a proto je i možné, že způsob Pavlova života (skromnost, časté veřejné projevy, zjev apod.) a určité

[1] Fp 3,5
[2] Sk 26,4-5
[3] Sk 22,28
[4] Sk 22,3
[5] 1. Kor 9,20-21

pasáže jeho učení mohly u některých jeho posluchačů vyvolávat jim známý kynický dojem.

Hlavním cílem této práce je tedy poskytnout na základě moderní diskuze přehled kynické filozofie a vybraných paralel s apoštolem Pavlem. Bylo křesťanství samotné ovlivněno kynismem? Inspiroval se apoštol Pavel kynickými filozofy? Pokud ano, jednalo se o vědomé a cílené inspirování? Do jaké míry mohl Pavel tehdejším lidem kynického filozofa připomínat? Snažil se Pavel aktivně připodobňovat kynikům pro zvýšení úspěchu své mise? To jsou otázky, které moderní badatelé řeší. Vedlejším cílem této práce je poskytnout odpovědi i na tyto otázky.

Práce se nejprve zaměřuje na samotnou kynickou filozofii, představuje způsob života kynických filozofů i charakteristické odlišnosti různě přísných stoupenců této školy. Kynická filozofie totiž nebyla koherentním systémem, který by všichni kyničtí filozofové bez výjimek ctili. Jednalo se o velmi rozmanitou skupinu, kterou není snadné definovat. To svádí ke zjednodušování, kdy jsou kynikové v literatuře často definováni dle Epiktéta, tedy jako potulní žebráci s brašnou a holí.[6] To rozhodně není přesné ani dostačující. Pokud tedy máme hodnotit, které prvky jsou společné pro apoštola Pavla a pro kyniky, je třeba se nejprve s kyniky seznámit blíže. Tato část práce rovněž již naznačuje určité možné podobnosti mezi křesťanstvím a kynickou filozofií.

Samotné téma „apoštol Pavel“ je skutečně velmi rozsáhlé a obsahuje mnoho nezodpovězených otázek, co se týče Pavlova životopisu, o kterých teologové

[6] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 33–36.

diskutují již po staletí. Tato práce se proto úzce zaměřuje pouze na stručný úvod k apoštolu Pavlovi a poté na detailnější popis možných paralel mezi apoštolem Pavlem a kynickou filozofií. Zatímco o kynicích nyní existuje již relativně dostatek sekundární literatury, což umožňuje pluralitu zdrojů, tak o samotných paralelách mezi Pavlem a kyniky mnoho zdrojů k dispozici nemáme. Jedná se totiž o poměrně nové téma, které ještě nebylo dostatečně diskutováno. Jedinou konkrétní ucelenou práci věnující se tématu těchto paralel je Downingova publikace *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*. Ostatní práce se tímto tématem zabývají pouze částečně.

Jak bylo zmíněno výše, kynická filozofie byla pouze jednou ze tří hlavních filozofií doby prvního století našeho letopočtu, a proto jsou v práci rovněž naznačeny určité korelace mezi apoštolem Pavlem a stoickou filozofií a v závěru je část, která se věnuje možným podobnostem s epikurejci.

2 Stručný přehled kynické filozofie a prvních představitelů

2.1 Přehled aktuálního bádání

Jak shodně zmiňují Branham a Goulet-Cazé[7], Downing[8] i Malherbe[9], moderní badatelé, kteří se tématem kynické školy zabývají, kynická škola bývala v odborné literatuře často pomíjena jako marginální, případně byla ztotožňována s určitou frakcí školy stoické a nebylo jasné, co patří ke které škole. Tuto situaci Desmod vidí jako důsledek badatelského úsilí 19. stol., kdy po Hegelově vzoru byl Diogenés a kynismus odsunut na vedlejší kolej jako málo významná sokratovská škola.[10] Teprve poslední dobou se kynikům věnuje zasloužená pozornost.

Nejpravděpodobnějším důvodem výše zmíněného je nedostatek dochovaného materiálu, protože jedním z mála primárních zachovaných kynických textů jsou kynické epištoly[11], které ovšem byly k dispozici pouze v řečtině (koiné), resp. od r. 1873 také v latině.[12] Do angličtiny byly přeloženy až v r. 1977[13]. Navíc i u tohoto zdroje zůstává otazník nad jeho validitou, protože uváděné autorství jednotlivých dopisů je zřejmě fiktivní a nevíme, kdo ani kdy přesně je napsal (původ dopisů se datuje od 3. stol. př. n. l. do 2. stol. n. l.).[14]

---

[7] BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 1-2.
[8] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 33.
[9] MALHERBE, A. J. *The Cynic epistles: a study edition*, s. 2.
[10] DESMOND, W. *Cynics*, s. 4.
[11] BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 15.
[12] MALHERBE, A. J. *The Cynic epistles: a study edition*, s. 3.
[13] viz MALHERBE, A. J. *The Cynic epistles: a study edition*
[14] BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 15.

Zatímco např. u epikurejských komunit víme poměrně málo o jejich způsobu života, avšak na druhé straně máme slušný přehled o jejich učení díky textům, které se nám zachovaly, u kyniků je tomu přesně naopak. O kynickém učení víme poměrně málo a máme k dispozici zejména materiály popisující životy jednotlivých kynických filozofů.[15]

Jeden z důležitých sekundárních antických pramenů, který se zabývá životy kynických filozofů, je Diogenés Laertios[16] pravděpodobně z první poloviny 3. stol. n. l. Ovšem i tento zdroj je třeba brát s určitým nadhledem. Jak uvádí Foucault, např. Diogenés ze Sinópy (v této práci také jen „Diogenés“) byl sice reálnou postavou, ale s odkazem na potřebu hrdinství reprezentovanou v kynické filozofii hlavně Héraklem a Odysseem byl jeho život natolik stylizován, že se stal legendou.[17]

Desmond zmiňuje další sekundární antické zdroje, jimiž jsou: Epiktétos, Lukianos, Dión Chrysostomos, Iulianos Apostata a Maximos Tyrios.[18] Nicméně ani zde nelze hledat souhrnné informace zásadnějšího charakteru. Např. v případě Epiktéta jde totiž jen o obecný popis kynického filozofa a u Lukiana zase většinou o smyšlené satirické příběhy, ve kterých jsou hlavními hrdiny kyničtí filozofové.

Další problematikou, která vyvstala po uznání kynické školy jako samostatného antického filozofického směru, bylo zobecňování kynických filozofů. Downing např. upozorňuje na časté zobecňování kyniků v odborné literatuře ve

[15] FOUCAULT, M. *Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia. 6 lectures given by Michael Foucault at the University of California at Berkeley,* s. 49.
[16] viz DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*
[17] FOUCAULT, M. *Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia. 6 lectures given by Michael Foucault at the University of California at Berkeley,* s. 50.
[18] DESMOND, W. *Cynics*, s. 5–6.

smyslu právě Epiktétova popisu kynika[19]. Malherbe se zase věnuje problematice nerozlišování variety důrazů v učení různých kyniků[20].

I přes nedostatek zdrojů o kynické filozofii se tato díky modernímu bádání etablovala jako samostatný směr v rámci antické filozofie a je tedy třeba věnovat pozornost vlivům, které mohla mít na vznikající křesťanské hnutí.

2.2 Kynická filozofická škola

Kynickou filozofickou školu bychom de facto neměli nazývat „školou“, protože se nejednalo o žádnou školu, jakožto instituci typu Athénské akademie. Kynikové se sice sami nazývali filozofy, ale v průběhu historie jako filozofická „škola“ čelili určité kritice. Např. Diogenés Laertios vyjmenovává devět filozofických škol dle Hipobbota a kynická mezi nimi chybí, ba co více, Diogenés Laertios na to sám přímo upozorňuje.[21] Jako problematický se jevil zejména fakt absence jakýchkoli dogmat, což pro filozofickou „školu“ nebylo typické. Další charakteristikou typickou pro ostatní školy byl určitý filozofický záměr neboli cíl (*telos*) rovněž chybějící u kyniků. Poslední zásadní výtkou bylo odmítnutí intelektuální kultury. Kynikové považovali obory jako jsou geometrie, astronomie, hudba apod. za zcela zbytečné.[22]

[19] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 33–36.
[20] MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 11–24.
[21] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, 1.20. Citováno na základě BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 22.
[22] BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 21–23.

Název kynické filozofické školy pochází nejspíše z řeckého *kynikoi*. To by se dalo přeložit jako „podobní psům“. Jedná se o odvozeninu od slova *kyón* (pes), což byla přezdívka přisouzená Diogenovi, protože psi byli v řecké kultuře vnímáni jako drzá či nestoudná zvířata.[23] Branham a Goulet-Cazé uvádí, že tomu bylo nejspíše proto, že kynikové vedli jednoduchý život, byli upřímní a přímí a jejich způsob života byl nestoudně lhostejný k zavedeným normám společnosti.[24] Životní styl kyniků byl velmi specifický, ale kromě mnoha negativních ohlasů měli kynikové i své zastánce. Například Stoický filozof Apollódoros označil kynickou filozofii jako nejkratší cestu ke ctnosti.[25]

Původ kynické filozofie lze vystopovat až k Sókratovi, jehož blízkým společníkem byl Antisthenés[26]. Od Platóna víme, že byl i jedním z učedníků, kteří byli přítomni jeho smrti.[27] Sokratovská tradice kromě známých pokračovatelek zahrnuje i kynickou filozofii jako jednu ze svých nejoriginálnějších následovnic.[28] O její originalitě napovídá už fakt, že jedna z hlavních postav – Diogenés – byl Platónem nazván „šílejícím Sókratem“[29]. Posledním známým kynikem byl v 5. století n. l. Sallustios.[30]

Kynického filozofa bylo zřejmě možné rozpoznat na ulici na první pohled. Epiktétos ho popisuje jako člověka majícího plášť, který spí na tvrdém, má malou

[23] DESMOND, W. *Cynics*, s. 1–3.
[24] BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 4–5.
[25] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 7.121.
[26] BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 6.
[27] PLATO. *Eutyphro, Apology, Crito, Phadeo, Phaedrus*, s. 204–207. Citováno na základě BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 6.
[28] DESMOND, W. *Cynics*, s. 2–4.
[29] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.54.
[30] DESMOND, W. *Cynics*, s. 5

brašnu a hůl, žebrá a koho potká, toho uráží a kritizuje (např. úpravy zevnějšku, hezké oblékání a podobné výdobytky civilizace). Takový člověk nemá touhy, necítí závist, zlost nebo lítost, netouží ani po děvčatech ani po chlapcích.[31] Právě Downing ale upozorňuje, že výše zmíněný popis není taxativním výčtem a např. sám Diogenés je v odlišných pramenech vyobrazen různě, často i bez hole.[32]

2.3 Hlavní myšlenky kynické filozofie

Dle Desmonda jsou hlavní myšlenky kynické filozofie postavené na paradigmatu člověka jako dobré bytosti, která je nicméně zkažená civilizací a zbytečnostmi, jež nabízí. Pokud by se člověk zbavil všeho přebytečného majetku a všech tužeb a žil by jednoduchý život, obnoví se žití v přítomném okamžiku a člověk se stane opět přirozeně šťastným. To byl i způsob života, o který se kyničtí filozofové snažili. Kromě jednoduchého oblečení moc věcí nevlastnili. Vandrovali z města do města, přespávali, kde se jim chtělo a kázali na ulicích o tom, že člověk nepotřebuje mnoho, aby byl šťastný jako král. Jednalo se tedy o filozofii radikální osobní svobody, která je nicméně vykoupená tvrdou askezí.[33] Dobře ilustrující příklad uvádí Diogenés Laertios, který popisuje, jak Diogenés uviděl děcko pít rukama, vytrhl z brašny pohár a odhodil jej se slovy „dítě mě překonalo v jednoduchosti." A vyhodil i misku, když viděl dítě, jak si ukládá čočkovou kaši do dutiny v chlebu.[34]

[31] EPICTETUS. a LONG G. *The discourses of Epictetus: with the Encheiridion and fragments*, s. 253–268.
[32] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 33–36.
[33] DESMOND, W. *Cynics*, s. 3.
[34] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, 6.37.

Long shrnul základní učení kyniků do několika bodů. Podle tohoto shrnutí štěstí znamená žít v souladu s přírodou a štěstí je tu pro každého, kdo je ochoten projít určitým fyzickým a psychickým tréninkem. Přičemž základním stavebním kamenem štěstí je sebeovládání, které se prokazuje tím, že člověk dokáže být šťastný i za velmi nepříznivých okolních podmínek. Zvládnuté sebeovládání pak indikuje ctnostný charakter. A jedině šťastný člověk je skutečně svobodný. Závěrem uvádí, že věci jako status, bohatství apod. uznávané ve společnosti, nemají vzhledem k přírodě žádnou hodnotu. Chybný úsudek v tom, co má v životě hodnotu, je spolu se špatným charakterem hlavní příčinou lidského neštěstí.[35]

Pro kyniky jsou typické výrazy jako např. *parrésia* (svoboda projevu),[36] *eleutheria* (svoboda), *autarkeia* (soběstačnost, nezávislost),[37] *kata fysin* (život dle přírody), *apatheia* (svoboda od tužeb a vášní), *askésis* (trénink v odříkání)[38] a *Tyché* (Štěstěna).[39] Pro pochopení podstaty kynické filozofie a jejího možného vlivu na křesťanství je důležité blíže rozvést význam některých konceptů, které se za tím kterým výrazem skrývají.

2.3.1 Parrésia

Jak již bylo zmíněno výše, mezi jednu z hlavních charakteristik kynického filozofa patřila upřímnost a přímost. Kynikové využívali tzv. *parrésie*, což je termín

[35] LONG, A. A. The socratic tradition: Diogenes, Crates, and hellenistic ethics. In: BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. (ed.) *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 29–30.
[36] FOUCAULT, M. *Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia. 6 lectures given by Michael Foucault at the University of California at Berkeley,* s. 49–57.
[37] Tamtéž, s. 51.
[38] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 35 a 42.
[39] DESMOND, W. *Cynics*, s. 244

mající velmi rozsáhlou historii. Například starověkému Řecku byl dobře známý a prvně byl použit již v Euripidovi v 5. stol. př. n. l. *Parrésia* pochází z řeckého slovesa *parrésia-zestai*, což se dá přeložit jako „říci vše", takže člověk, který užije *parrésii*, je člověk, který řekl vše, co měl na srdci tou nejpřímější a nejjednodušší formou.[40]

Kynická *parrésia* se odvozovala od sokratovské tradice a jejího vztahu k pravdě. Měla tři hlavní formy, které zajišťovaly, že pravda bude dostupná co nejširšímu obecenstvu. Jednalo se o provokativní dialog (podobný známe právě od Sókrata), kritické kázání a skandální chování. Na rozdíl od stoiků, kteří preferovali malé publikum, kynikové vyhledávali veřejná prostranství a množství lidí, ke kterým mohli promluvit (např. v divadle). Nebo vystavovali lidi kolem sebe sociálně neakceptovatelnému chování a tím zpochybňovali zavedené společenské zvyky a pravidla (*nomos*).[41] Příkladem za všechny může být příběh, který popisuje, jak Diogenés veřejně masturboval na tržišti.[42]

Desmond uvádí, že v *parrésii* je možné spatřit jeden ze společných prvků mezi kyniky a křesťanstvím. Stejně jako kynikové, kteří odvážně mluvili pravdu, kdekoliv se nalézali a často za to nesli následky,[43] podobně mluvil i Ježíš před Pilátem či Sanhedrinem[44]. Odvážně a přímě, bez ohledu na následky, mluvili rovněž před Sanhedrinem i apoštolové Petr a Jan.[45] Také apoštol Pavel chodil směle kázat

[40] FOUCAULT, M. *Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia. 6 lectures given by Michael Foucault at the University of California at Berkeley,* s. 2.
[41] FOUCAULT, M. *Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia. 6 lectures given by Michael Foucault at the University of California at Berkeley,* s. 50–54.
[42] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.46.
[43] DESMOND, W. *Cynics*, s. 213
[44] např. J 18,37; Mt 26, 64.
[45] Sk 4, 5–21.

o své víře do synagog i přes to, že to vzbuzovalo velké pobouření, což někdy vedlo až k plánům na Pavlovo zabití.[46]

2.3.2 Askésis

Kynik se denně trénoval v sebe-disciplíně a naučení svého těla určité výdrži. A byť si kynikové termín *askésis* vypůjčili ze světa atletů, tak předmětem cvičení těla nebylo dosažení výsledků v závodě, ale příprava na vrtochy štěstěny (*Tyché*), která člověka vrhala do různých existenčních problémů jako např. exil, chudoba, hlad i smrt. Lidé obyčejně považují takové problémy za špatné. Kynikové nikoliv, protože patří přece k životu v souladu s přírodou (*kata fysin*). Proto kynikové trénovali např. spánek na tvrdém, život v chladu i horku s jednoduchým oblečením, jedli a pili velmi střídmě apod.[47] Downing upozorňuje na fakt, že kynická *askésis* nebyla prostě přijímáním těžkostí, které přijdou. To by byl spíše stoický postoj. Kynikové problémy vysloveně vyhledávali.[48] Jejich askeze na druhé straně nebyla ani odmítáním všeho, co lidé obvykle považují za dobré. Kynik by zřejmě nepohrdl ani bohatstvím a luxusem, kdyby byly snadno k mání (obvykle však nebyly). Kynikové se tedy nebránili snadno dosažitelným radostem.[49] S otázkou potenciálního přijímání bohatství zásadně nesouhlasí Downing, který uvádí, že zmíněný postoj je spíše stoického původu. Kynikové dle něj považovali bohatství za

[46] např. Sk 9,19-25; 17,2-13.
[47] BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 26.
[48] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 143.
[49] DESMOND, W. *Cynics*, s. 101–102.

zlo, za tyrana, kterého je třeba se zbavit.[50] Z hlediska *askésis* je zajímavý Diogenův přístup k radosti. Podle něj je totiž vrchol radosti pohrdat radostí.[51]

Desmond uvádí, že kynická *askésis* musela mít vliv na anachorety a rané křesťanské kláštery.[52] Matton je v tomto ohledu opatrnější a pouze připouští, že zde je podobnost a může být i souvislost.[53]

2.3.3 Autarkeia

Důležitým politickým ideálem starověkého Řecka byla soběstačnost a nezávislost – tzv. *autarkeia*. Byla cílem každého městského státu, a to jak v oblasti vojenské, tak i zemědělské, náboženské, obchodní apod. Pokud by stát byl zcela soběstačný a nepotřeboval by dodávky obilí či vojenskou ochranu, byl by skutečně nezávislý. Je zřejmé, že žádnému městskému státu se tento ideál nikdy nepodařilo bezezbytku naplnit, avšak přesto k němu směřovaly své úsilí. Aplikace *autarkeie* na individuální život v kynickém pojetí měla za cíl soběstačný a nezávislý život podobný bohům. Příkladem může být nepotřeba společnosti, přátelství, manželství, rodiny i majetku a všech podobných vztahů, které by zavazovaly a efektivně tak narušily kynikovu nezávislost. I přesto, že byli často obklopeni obdivovateli a následovníky, byli kynikové v zásadě solitérní postavy, kterých by se nedotklo, kdyby všichni tito od nich odešli. Diogenés Laertios dokonce vypráví

[50] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 273.
[51] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.71.
[52] DESMOND, W. *Cynics*, s. 220.
[53] MATTON, S. Cynicism and Christianity from the middle ages to the renaissance. In BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. (ed.) *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*, s. 254–255.

příběh, jak Diogenés v Athénách začal následovat Antisthena, ten ho však od sebe chtěl odehnat holí, načež mu Diogenés opáčil: „Jen udeř, nenajdeš totiž tak tvrdé dřevo, kterým bys mě od sebe odehnal, pokud tě budu slyšet mluvit!“ A tak se stal jeho následovníkem.[54] Je zřejmé, že žádnému člověku se nemůže podařit úplná nezávislost. Člověk potřebuje vzduch, vodu, jídlo, teplo apod. A i přesto, že kynikové byli kritizováni za fakt, že sami nemohou zcela naplnit svůj ideál *autarkeie*, jednalo se důležitý koncept, který městským státům umožňoval přežít a zachovat si určitou míru svobody a na individuální úrovni kyniky opevňoval proti následkům vrtochů štěstěny (*Tyché*).[55] Foucault uvádí, že *autarkeia* byla dle kyniků hlavní podmínkou lidského štěstí.[56]

Pojem *autarkeia* nebyl cizí ani apoštolu Pavlovi. V Listu Filipským[57] uvádí, že je *autarkés*, tedy že se naučil být spokojen s tím, co má a zvládne trpět nouzi i mít nadbytek. Downing k tomu dodává, že zde nejde přímo o kynickou korelaci, ale v daném kontextu tento Pavlův výrok vyznívá spíše stoicky.[58]

2.3.4 Kata fysin

Dalším tématem, které bylo ve starověkém Řecku široce diskutováno, bylo *kata fysin* – žití v souladu s přírodou. Nicméně, aby bylo možné v dnešní době tuto frázi pochopit, je nejprve třeba vyjasnit, co Řekové mysleli pojmem *fysis*. Už ze

[54] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.21.
[55] DESMOND, W. *Cynics*, s. 172–178.
[56] FOUCAULT, M. *Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia. 6 lectures given by Michael Foucault at the University of California at Berkeley,* s. 51.
[57] Fp 4,11-12. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 273.
[58] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 273.

skutečnosti, že mnoho starověkých knih o vědách jako byly třeba biologie, astronomie, mechanika, medicína i psychologie se nazývalo prostě *Peri Fyseós,* je zřejmé, že význam slova *fysis* je v řečtině mnohem širší, než může vyjádřit např. latinské *natura* nebo české „příroda". Další otázkou vyžadující odpověď je, jak si široký pojem *fysis* vyložit. Je *fysis* Aristotelovou *oikonomos agathos*, která vše řídí perfektně a nedělá nic nadarmo? Je případně stoickým chórem pod vedením Boha jako dirigenta? Nebo je naopak bitevním polem, které je plné nespravedlnosti a násilí, ve kterém si vítězové užívají a poražení umírají, jak tvrdili sofisté? To, jak slovo *fysis* vyložíme, zásadně ovlivní představu o *kata fysin*, jako základu kynické filozofie.

Přelomem v řecké „diskuzi" o významu *fysis* bylo 5. stol. př. n. l., kdy sofisté přišli s rozdělením významu na *fysis* a *nomos*. Vycházeli přitom z představy, že entity mají buď zcela přirozenou, spontánní podstatu (tedy jsou v „souladu s přírodou"), nebo jsou výsledkem lidské činnosti (jsou v „souladu se zvyklostí"). Existují bohové jako *fysin*, nebo *nomos*? Je otroctví výsledkem přirozeného bytí věcí, nebo je nadřazenost a podřazenost spíše zvykem? [59]

Zajímavý příklad v otázce, zda je pohřbívání mrtvých věcí zvyklosti nebo přirozenosti, uvádí Hérodotos. Vypráví, že Dáreios si pozval Řeky a ptal se jich, jaká by musela být odměna, aby snědli těla svých mrtvých rodičů. Ti odpověděli, že by to neudělali za nic na světě. Pak si zavolal Indy, kteří jedli těla svých mrtvých a

[59] Tyto dva odstavce shrnují s. 132–141 DESMOND, W. *Cynics*.

zeptal se jich, jakou odměnu by žádali za to, aby těla pohřbili. Indové byli otázkou přímo znechuceni.[60]

Vzhledem k výše popsané složitosti otázky kyničtí filozofové k věci přistoupili tak, že slovo *fysis* ztotožnili s pojmem „jednoduchost". Podle kyniků je přirozené to, co je jednoduché. Jednoduché uspokojování základních potřeb jako např. hladu, žízně, spánku, sexuálního nutkání apod. je *kata fysin*. Např. Kratés souložil se svojí partnerkou Hiparchií zcela veřejně, protože to považoval za přirozené.[61] Přirozené ale není tyto potřeby rozšiřovat a plnit pak každou touhu lidského srdce. Kynikové se proto řídili tím, že přirozené potřeby jsou jednoduché, příroda je štědrá a umožní jejich snadné uspokojení a člověk je přirozeně vybaven pro prostředí, ve kterém žije. Lidé proto nepotřebují domy, peníze, zbraně, šperky apod. Měli by jíst, když mají hlad, žít chvíli tady a pak zase jinde, prostě žít podobně spontánní život jako zvířata.[62]

2.3.5 Tyché[63]

Koncept Štěstěny byl ve starověku rovněž velmi rozšířený. Vzhledem k omezenému prostoru tato práce podává pouze zjednodušený souhrn starověkého konceptu *Tyché* dle Desmoda.

Římané měli Štěstěnu personifikovanou do bohyně *Fortuny* a Řekové do *Tyché*. V Thébách byl chrám zasvěcený *Tyché*, stejně jako později v Athénách,

[60] HERODOTUS. *Herodotus translated from the Greek, with notes, by the rev. William Beloe in four volumes, vol. II,* 3.38. Citováno na základě DESMOND, W. *Cynics*, s. 139.
[61] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.97.
[62] DESMOND, W. *Cynics*, s. 150–152.
[63] Celá pasáž věnovaná *Tyché* je shrnutím s. 162–171, DESMOND, W. *Cynics*.

Syrakusách, Olympii a mnoha dalších městech. Dnešní pochopení českého slova „štěstěna“ se může velmi lišit od starověkého výrazu *Tyché*. Více napoví to, že *Tyché* by bylo možné přeložit také jako „osud“ či „náhoda“.

Obecně rozlišujeme dva základní koncepty *Tyché*. Jeden je založen na kauzálním indeterminizmu, čili je připuštěna možnost objektivní náhody a ne všechno dění má nějaký smysl nebo důvod. Např. Aristoteles *Tyché* rozumí jako neurčité příčině. Existují tedy důvody, které vedou dva různé objekty po jejich cestách, není však žádná zřejmá příčina toho, pokud se obě dvě cesty protnou.

Druhý koncept je založený přesně opačně, tedy na kauzálním determinizmu. Vychází z toho, že všechno dění má konkrétní smysl a důvod. Kynické vnímání *Tyché* je jednoznačně na deterministické straně. Také zde jsou však možná dvě protichůdná pochopení. Buď se vše děje směrem ke špatnému konci a mluvíme o tzv. fatalizmu, nebo je *Tyché* vnímána jako *providentia*, která se zajímá o dobro každé entity a formuje přírodu a historii směrem k tomuto dobru. To je mimo jiné i zřejmý atribut křesťanského Boha. Kynická filozofie nicméně v tomto ohledu spíše směřuje k fatalistické představě. Podle kyniků se vesmír pohybuje na předem definované dráze a lidské úsilí nemůže v podstatě vůbec nic změnit. Jakkoliv velké a hrdinské lidské snažení je pouhým bezvýznamným kouřem (*tyfos*) ve vesmíru. Z osudu prostě není žádného úniku.

2.4 První představitelé kynické filozofie

Během zhruba devíti století, ve kterých se v historii setkáváme s kynickými filozofy, je nasnadě, že bylo opravdu mnoho druhů kyniků v různém čase a na

odlišných místech. Kynikové žili v nezávislých řeckých městských státech, v helénských královstvích, zažili jak nástup Říma, *Pax Romana, tak* i postupný zánik západořímské říše.[64] Cílem této práce nicméně není zkoumání jednotlivých životů a filozofických zaměření konkrétních kyniků. Proto jsou zde z důvodu kontextu uvedeni pouze významní kyničtí filozofové, kteří patří k zakladatelům kynické školy. Informace jsou čerpány z Diogena Laertia, jehož *Životy, názory a výroky proslulých filosofů* poskytují zřejmě nejucelenější vhled do životů níže uvedených kyniků.

2.4.1 Antisthenés (asi 440 – 366) [65]

Doxografická tradice dochovaná u Diogena Laertia líčí Antisthena jako Atéňana, jehož otec byl zřejmě Řek a matka pravděpodobně thrácká otrokyně. Nejprve se filozofickému umění učil u sofisty Gorgia, pak ale potkal Sókrata a přilnul k němu natolik, že přesvědčoval i své žáky, aby ho chodili poslouchat. Žáků mnoho neměl, protože je od sebe odháněl holí a často je plísnil, neboť tak činí i lékař, když uzdravuje nemocné. Byl by snad raději zešílel, než aby projevil radost. Když mu bylo vyčítáno, že se stýkal se špatnými lidmi, opáčil, že i lékaři se setkávají s nemocnými a nenechají se od nich nakazit. Zde je zajímavá paralela s Ježíšem. Když se farizeové ptali jeho učedníků jak to, že jí s celníky a hříšníky, Ježíš jim odpověděl: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.“[66]

[64] DESMOND, W. *Cynics*, s. 5.
[65] Tato pasáž je výtahem z: DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.1-19.
[66] Mk 2, 16-17.

Antisthenés měl evidentně poněkud problematický vztah s nejslavnějším Sókratovým žákem – Platónem, protože se navzájem různě uráželi. Když jej mnozí chválili, ptal se, co zlého udělal. Snažil se dokázat, že urozenost je totožná se cností a té se dá naučit, přičemž ctnost postačuje k blaženosti. Spravedlivého měl za váženějšího než příbuzného. Opět v Novém zákoně můžeme najít podobnost v příběhu Ježíšovy matky a bratrů. Když Ježíš vyučoval, přišla jeho matka a bratři a vzkázali mu, aby za nimi přišel. Ježíš však opáčil: „Kdo je má matka a moji bratři?" Poté se rozhlédl po svých posluchačích a řekl jim „Hle, moje matka a moji bratři! Kdo činí vůli Boží, to je můj bratr, má sestra i matka."[67]

Diogenés Laertios ještě uvádí, že Antisthenés „jako první začal provádět kynický způsob života". Měl dvojitý plášť, mošnu a hůl a nazývali ho psem. Pravděpodobně měl nějakou dlouhotrvající chorobu, kterou díky svému přístupu k životu lépe snášel. Zemřel v přítomnosti Diogena.

2.4.2 Diogenés (asi 412 – 323)[68]

Diogenés Laertios dochoval doxografickou tradici, která líčí Diogena jako syna směnárníka Hikesia ze Sinópy. Byl nějakým způsobem zapleten do padělání peněz v mincovně. Dle Diogena Laertia jsou různé verze tohoto příběhu, a tak není zcela zřejmé, zda peníze padělal jeho otec nebo přímo on sám a zda tak činil schválně nebo byl přemluven apod. Jisté je jen to, že ze Sinópy odešel, ať už protože byl vyhnán, nebo protože se bál, když se na podvod přišlo. Po příchodu do Athén,

[67] Mk 3, 31-35.
[68] Tato pasáž je výtahem z: DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.20–81.

se stal učedníkem Antisthena, a to i přes jeho odpor. Rovněž jako Antisthenés měl rozepře s Platónem. Když Platón mluvil o ideách, řekl mu: „Já, Platóne, stůl a pohár vidím, ale stolovost a pohárovost naprosto ne.“ Rozhodl se žít v sudu místo v domě. V Athénách byl oblíbený. Když mu jakýsi mladík rozbil sud, tak jej zbili a Diogenovi pořídili sud nový. Opíral se o hůl, nosil mošnu a dle některých si jako první zdvojil plášť.

V létě se převaloval na rozpáleném písku a v zimě objímal chladné sochy. Onanoval veřejně na tržišti a při té příležitosti řekl: „Kdyby tak bylo možno zahnat hlad též třením břicha.“ Trénoval žebrání tak, že prosil o dar sochu. Na dotaz proč to dělá, odpověděl: „Cvičím se zvykat si na odmítnutí.“ Na dotaz odkud je, řekl: „Jsem světoobčan.“ Člověka označil za dvounohého neopeřeného živočicha. Cenil si svobody slova jako nejkrásnější věci u lidí. Proti zákonu stavěl přírodu a proti vášni rozum. Vzorem mu byl Héraklés, který nedával ničemu přednost před svobodou.

Když byl zajat a prodáván do otroctví, prohlásil, že umí vládnout mužům a vyvolávači řekl: „Ohlas, chce-li si někdo koupit pána!“ Xeniadovi, který ho koupil, pak řekl: „Hleď, abys plnil mé rozkazy!“ Když mu Alexandros Veliký řekl, že jej může požádat, o co chce, prohlásil: „Ustup mi ze slunce.“ A když se ho Alexandros zeptal, zda se ho bojí, zeptal se na oplátku: „A co jsi? Dobro či zlo?“ Alexandros odpověděl, že dobro. Diogenés proto opáčil: „Kdo se tedy bojí dobra?“ Poté co byl zajat v bitvě, byl předveden před Filippa Makedonského, který se ho ptal, co je zač. Odpověděl: „Vyzvědač tvé nenasytnosti.“ Získal si tak králův obdiv a ten jej nechal propustit.

Chválil ty, kteří se měli oženit a neučinili tak, a na otázku, kdy je dobré se oženit, odpověděl: „V mladém věku ještě ne a ve starším už vůbec ne.“ Apoštol Pavel užívá podobnou rétoriku v prvním listu do Korinta. Podle Pavla je muži lépe bez ženy, a proto svobodným radí, aby zůstali, jak jsou.[69] Diogenés také kritizoval touhu po penězích, kterou nazval mateřským městem všeho zla. To je výrok, který připomíná Pavlův postoj z prvního listu Timoteovi, kde říká: „Kdo chce být bohatý, upadá do osidel pokušení a do mnoha nerozumných a škodlivých tužeb, které strhují lidi do zkázy a záhuby. Kořenem všeho toho zla je láska k penězům. Z touhy po nich někteří lidé zbloudili z cesty víry a způsobili si mnoho trápení.[70] Když byl Diogenés kýmsi tupen, protože chodil na nečistá místa, řekl: „I slunce vniká do záchodů, a přece se neposkvrní.“ Zde by se opět dala připomenout Ježíšova paralela o lékaři, kterého potřebují nemocní a nikoliv zdraví, ale další podobnost je možné nalézt i v Matoušově evangeliu, kde Ježíš říká, že Bůh dává slunci svítit na dobré i zlé.[71] Dle Diogena sluhové otročí svým pánům, kdežto špatní lidé otročí svým vášním. Pavel v listu do Říma píše: „Víte přece, když se někomu zavazujete k poslušné službě, že se stáváte služebníky toho, koho posloucháte – buď otročíte hříchu, a to vede k smrti, nebo posloucháte Boha, a to vede k spravedlnosti.“[72] Ježíš zase říká: „Amen, amen, pravím vám, že každý, kdo hřeší, je otrokem hříchu. Otrok nezůstává v domě navždy; navždy zůstává syn. Když vás Syn osvobodí, budete skutečně svobodni.“[73]

[69] 1. Kor. 7,1 a 8.
[70] 1. Tm 6,9-10.
[71] Mt 5,45.
[72] Ř 6,16.
[73] J 8,34-36.

2.4.3 Kratés (kolem r. 328) a Hipparchia (kolem r. 300)[74]

Diogenés Laertios dochoval doxografickou tradici, která uvádí, že Kratés pocházel z Théb. Jeden ze dvou různých zdrojů říká, že byl slavným žákem Diogena. Byl bohatý a dle jedné verze vše prodal a peníze rozdělil spoluobčanům. Zajímavou paralelu k tomuto příběhu bychom nalezli v Matoušově evangeliu. Nějaký člověk se zeptal Ježíše, co má dělat, aby získal věčný život. Ježíš mu odpověděl: „Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej, co ti patří, rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne.“[75] Dle jiné verze Kratés své pastviny přenechal ovcím a zbylé peníze hodil do moře. Cvičil se ve snášení nadávek tak, že provokoval nadávkami nevěstky, které mu to oplácely. Pil jen vodu. Když se ho Alexandros Veliký otázal, zda by chtěl, aby znovu vystavěl jeho rodné město, opáčil: „Nač je toho třeba? Vždyť třeba jiný Alexandros je zase rozboří.“

Měl za ženu Hipparchii, se kterou měl syna Pasiklea. Hipparchia si zamilovala jak Kratéta, tak jeho způsob života. Když jí její rodiče bránili, aby si ho vzala, hrozila, že si vezme život. Rodiče pak naléhali na Kratéta, aby jí to rozmluvil. Ten skutečně dělal, co mohl ve snaze jí od jejího úmyslu odvrátit. Nedařilo se mu to, a když už nevěděl kudy kam, tak se před ní svlékl do naha a řekl: „Toto je tvůj ženich, toto je jeho majetek, rozhodni se podle toho!“ Poté, co se vzali jej Hipparchia věrně doprovázela na cestách. Společně pobuřovali okolí například tím, že zcela veřejně obcovali.

[74] Tato pasáž je výtahem z: DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.85–98.
[75] Mt 19,16-21.

2.5 Charakteristické odlišnosti různě přísných stoupenců kynické filozofie

Hledání zdrojů, ze kterých bychom mohli proniknout do kynické filozofie hlouběji a postihnout její jednotlivé proudy a charakteristické odlišnosti, není snadné. Například Diogenés Laertios pouze zmiňuje, že někteří kynikové žili velmi asketicky, pili pouze vodu, jedli zeleninu a přebývali v nahodilých úkrytech.[76] Kynická filozofie 1. stol. n. l. je nám zase dostupná hlavně skrze interpretace stoických filozofů. Přičemž Senekův popis filozofů, jako jsou např. Démétrios, Musonius Rufus, Epiktétos, a Dión Chrysostomos, svádí k smazání rozdílů nejenom mezi různými druhy kyniků, ale dokonce i mezi stoiky a kyniky. Situace 2. stol. n. l. je pak o něco jasnější, a to zejména díky Lukianově záznamu Démónaxe a Peregrina. Důležitým zdrojem pro dokreslení hlavních proudů této filozofie jsou proto kynické epištoly.[77]

Malherbe poukazuje na dva hlavní směry kynické filozofie: asketický (někdy také nazývaný rigorózní) a umírněný (až hédonistický). Příkladem asketického směru je Peregrinos, jehož vzorem je mytický Héraklés, a příkladem umírněného je Démónax, který je nazván přítelem všech.[78] Downing cituje příklad z Lukianova Démónaxe, kde se uvádí, že Peregrinos, který „dal své tělo, aby bylo spáleno“, aby napodobil Hérakla, takto napomínal umírněného Démónaxe za přílišnou ne-

[76] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.104.
[77] MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 11.
[78] Tamtéž, s. 14.

kynickou jemnost slovy: „Nežiješ jako pes.“ Démónax si to ovšem nenechal líbit a odvětil obdobně: „A ty zase nežiješ jako člověk.“[79]

Malherbe ve svém článku *Self-Definition among the Cynics* představil analýzu kynických epištol a dalších zdrojů[80], ve které ukázal, co měli kynikové obou směrů společné a v čem se lišili. Společným rysem obou kynických přístupů bylo přesvědčení, že člověk musí být reformován tím, že se odnaučí své neřesti[81] a že ctnost může být získána praxí.[82] Pokud je ctnost jednou získána, již nemůže být ztracena.[83] Dalším společným hlediskem bylo, že šťastný život je pouze život *kata fysin.*[84] Kynikové různých směrů rovněž shodně vyzývali lidi k rozhodnutí zlepšit sebe sama, ale zásadně se lišili v otázce toho, do jaké míry je přirozený stav člověka narušený a jaké mají být správné kroky k nápravě.[85]

Rigorózní myšlení je reprezentováno zejména epištolami přisouzenými Diogenovi, Kratétovi, Hérakleitovi a Hippokratovi. Tento směr byl velmi pesimistický ve svém pohledu na lidstvo. Lidé jsou plni ignorance, jsou pohlceni zlem a schází jim rozum a sebekontrola. Dokonce příroda sama je nenávidí a mstí se na nich.[86] Popsaný stav člověka dle asketických kyniků vyžadoval radikální řez,

[79] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 40.
[80] Citace z kynických epištol a dalších zdrojů v následujících odstavcích jsou na základě článku Self-definition among the Cynics. In: MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*. Odkazy na jednotlivé zmiňované kynické epištoly je možné dohledat v publikaci MALHERBE, A. J. *The Cynic epistles: a study edition*. U jednotlivých epištol tato publikace kvůli úspoře místa již není uváděna.
[81] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.8.
[82] Pseudo-Kratés epištola 12.
[83] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.105.
[84] Tamtéž, 6.71.
[85] MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 16–17.
[86] Pseudo-Diogenés epištoly 28 a 29; pseudo-Hérakleitos epištoly 2,4,5,7,9; pseudo-Hippokratés epištola 17.

operaci v podobě *parrésie* spíše nežli jemný přístup.[87] Zlí lidé nenávidí kyniky a schválně jim ubližují, avšak ctnost kyniků tím není dotčena.[88] Kynik je jim nadřazený, protože si dobrovolně zvolil těžší – Diogenovu cestu ke štěstí.[89] Kynická nadřazenost je zjevena například i v jeho žebrání. Žebrání na základě správného důvodu není ostudou, protože kynik si chudobu zvolil dobrovolně.[90] Zbavil se majetku, aby se osvobodil od zla.[91] Navíc vlastně nežebrá, ale požaduje to, co mu už náleží. Všechno totiž patří bohům, kynik je přítel bohů, přátelé všechny věci sdílejí, a proto mu vše patří.[92] Kynik není plně součástí společnosti[93], proto je mu jedno, co si o něm lidé myslí. Díky takovému pohledu někteří kynikové dokonce čelili nařčení z misantropie.[94]

Kynikové sokratovských epištol reprezentují umírněný proud této filozofie. Nejsou tak pesimističtí, co se týká stavu člověka.[95] Odmítají misantropické tvrzení o tom, že jedině asketický život mudrce, který se vydělí ze společnosti, je vhodný.[96] Nemají potřebu narušovat společenské pořádky, nicméně odmítají populární hodnoty a díky důrazu na vlastní soběstačnost se liší od většiny lidí.[97] Rovněž by neakceptovali nějaký veřejný úřad, ale přesto zůstávají součástí společenství města a hledají, co je pro dané společenství nejvhodnější.[98] Nežebrají, protože mají

[87] Pseudo-Diogenés epištoly 27, 28 a 29.
[88] Pseudo-Hérakleitos 2 a 7.10 a Pseudo-Kratés epištola 35.
[89] Pseudo-Kratés epištoly 6, 13, 15 a 16; pseudo-Diogenés epištoly 30 a 37.
[90] Pseudo-Kratés epištola 17.
[91] Pseudo-Kratés epištola 7.
[92] Pseudo-Kratés epištola 26 a 27; pseudo-Diogenés epištola 10.2.
[93] Pseudo-Kratés epištola 5.
[94] MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 17–20.
[95] Pseudo-Sókratés epištoly 5 a 6.3,5.
[96] Pseudo-Sókratés epištola 8.
[97] Pseudo-Sókratés epištola 6.2-4.
[98] Pseudo-Sókratés epištola 1.1,10-12.

přátele, kteří je zaopatřují. Se svými přáteli jsou v denním kontaktu, případně si píší dopisy.[99] [100]

Další zajímavý pohled na rozdělení kyniků poskytuje otázka náboženství. Moderní bádání osciluje mezi tradičním názorem, že kynikové byli racionalisté bez smyslu pro nadpřirozeno (Malherbe uvádí, že tento názor zastávají Gomperz, Dill a Capelle) a názorem, že si byli vědomi své jednoty s bohem, který je posiluje (tento názor dle Malherba reprezentují Bernays a Rahn). Rigorózní kynické epištoly jsou v otázkách náboženství spíše skeptické, kdežto umírněné sokratovské epištoly mají k bohům pozitivnější vztah. Toto dělení ovšem není pravidlem, protože např. umírněného Démónaxe nechávalo náboženství poměrně chladným[101], kdežto tvrdý a rigorózní Peregrinos[102] byl asi nejznámějším kynickým mystikem.[103]

[99] Pseudo-Sókratés epištoly 1.2-3; 2; 4; 6.8; 15.2; 19; 21; 22.1; 27.3-4; 28.2; 29.4.
[100] MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 20–22.
[101] Demonax 11, 27, 37. In: LUKIANOS. *Lucian with an English translation by A.M.Harmon in eight volumes*. Svazek 1. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 23.
[102] The Passing of Peregrinus 17, 18 a 19. In: LUKIANOS. *Lucian with an English translation by A.M.Harmon in eight volumes*. Svazek 5. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 23.
[103] MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 23.

3 Stručný úvod k apoštolu Pavlovi

Apoštol Pavel byl bezesporu člověkem, bez něhož by dnešní křesťanství neexistovalo buď vůbec, nebo ve zcela jiné formě. Jeho misie mezi „pohany" byla ve své době velmi radikálním krokem, stejně jako jeho teologie ospravedlnění z víry. Proto je možné o tomto spoluzakladateli křesťanské víry napsat mnoho knih a stejně nepostihnout celou šíři jeho osobnosti a díla.

Pavlův život je dnes předmětem rozsáhlé akademické diskuze a pevných bodů, o které je možné se při psaní Pavlova životopisu opřít, není mnoho. Jak dlouhý čas uplynul od Pavlova uvěření do jeho první misijní cesty? Patnáct či sedmnáct let? Co Pavel dělal celou tu dobu? Kontext naznačuje, že také nějak misijně působil, ale kde a jak úspěšně? Pavel píše, že zná člověka, který byl před 14 lety přenesen až do třetího nebe. Myslí tím Pavel sám sebe nebo někoho jiného?[104]

Toto je jen malá ukázka problémů, kterým se současná akademická diskuze ohledně života apoštola Pavla věnuje. Problémem je zejména otázka pramenů. Co se Pavlova života týče, můžeme se opřít pouze o Skutky apoštolů a o Pavlovy listy. Potíž je, že Pavel v listech biografickými údaji příliš nehýří a Skutky apoštolů jsou svědectvím z druhé ruky. Navíc se zdá, že na několika místech tyto prameny navzájem nekorespondují jeden s druhým. Tento fakt je možné ilustrovat např. na popisu sněmu v Jeruzalémě. Ten je popsán v patnácté kapitole Skutků a druhé kapitole listu galatským. Funda uvádí, že pokud tyto prameny popisují stejnou

[104] FUNDA, O. A. *Ježíš a mýtus o Kristu*, s. 207–232.

událost, pak se dostáváme do těžko slučitelných rozporů. Proto někteří badatelé zastávají hypotézu, že jde o dvě různá jednání.[105]

Z výše uvedených důvodů se tato práce záměrně vyhýbá sepsání Pavlova životopisu, protože není jejím cílem polemizovat o hypotézách, které nesouvisí s kynickou filozofií. Místo toho práce nabízí jen základní biografické údaje a poté se zaměřuje na řecko-římské pozadí Pavlovy osobnosti a nejvíce pak na možné paralely s kynickou filozofií. Problematikou relativní i absolutní Pavlovské chronologie se zabývá např. Vouga, který rovněž odkazuje k celé řadě publikací týkající se tohoto tématu.[106]

3.1 Základní biografické údaje z Nového zákona

Pavel byl Žid, který se narodil v diaspoře, konkrétně v Tarsu v oblasti zvané Kilikia. Vychován byl však v Jeruzalémě, kde navštěvoval Gamalielovu školu.[107] Z rozhovoru s římským důstojníkem, který chce nechat Pavla zbičovat, se dozvídáme, že Pavel je římským občanem, a že si občanství nekoupil jako mnozí, ale jako občan se již narodil.[108] Jako Žid z Benjamínova rodu byl obřezán osmého dne. A před obrácením ke Kristu byl farizeem, který pronásledoval církev[109] a chtěl ji zničit.[110] Skutky apoštolů rovněž prozrazují, že Pavel schvaloval ukamenování Štěpána.[111]

[105] FUNDA, O. A. *Ježíš a mýtus o Kristu*, s. 225–232.
[106] VOUGA, F. Pavlovská chronologie. In: MARGUERAT, D. (ed.) *Úvod do Nového zákona*, s. 159–167.
[107] Sk 22,3.
[108] Sk 22,25-28.
[109] Fp 3,5-6.
[110] Ga 1,13
[111] Sk 8,1.

Obrácení ke Kristu prožil cestou do Damašku, kde chtěl pronásledovat následovníky Krista. Když byl blízko Damašku, náhle zazářilo z nebe světlo a Ježíš k Pavlovi promluvil a dal mu instrukce, co má dělat. Musel to být silný zážitek, protože Pavel poté 3 dny neviděl, nejedl a nepil. Po této zkušenosti se dal ihned pokřtít a začal kázat v synagogách, že Ježíš je Syn Boží.[112] Poté odešel do Arábie a vrátil se do Damašku. Teprve tři roky po svém obrácení navštívil Jeruzalém, aby se seznámil s apoštolem Petrem. Zde se potkal i s Ježíšovým bratrem Jakubem. Pak se vydal do Sýrie a Kilikie.[113] Následně se do Jeruzaléma vypravil opět až po čtrnácti letech spolu s Barnabášem.[114] Navštívil řadu měst, kde kázal evangelium. Např. Athény a Korint[115], Damašek[116], Antiocheu, Seulekiu, Kypr[117], Pisidsou Antiochii[118] a další místa.

3.2 Pavel a řecko-římská kultura

Jak již bylo řečeno, Pavel byl římským občanem a pocházel z Tarsu, důležitého helénistického města, které bychom nalezli na území dnešního Turecka. Tato práce dále v kapitole 4.4 uvádí, že Pavel jako helénistický farizeus původem z takového města musel být téměř jistě obeznámen se stoickou a kynickou filozofií tehdejší doby. Malherbe tvrdí, že v Pavlových dopisech nalezneme mnoho podobností s tehdejší populární filozofií, obzvláště pak právě se stoiky a kyniky.

[112] Sk 9,3-20.
[113] Ga 1,17-21.
[114] Ga 2,1.
[115] Sk 18, 1.
[116] 2. Kor 11,32; Sk 9,19; Ga 1,17.
[117] Sk 13,1-4.
[118] Sk 13,14.

Pavel sám navíc uvádí, že byl vším pro všechny, aby alespoň některé získal.[119] To znamená, že v židovské kultuře se jí přizpůsoboval a stejně tak v kultuře řecko-římské. Dokladem může být například jeho řeč na Areopagu v Aténách[120], či zmínky v listech tesalonickým a korinstkým. Více o tomto je v páté kapitole této práce. Z toho plyne, že Pavel musel být s danou kulturou dobře obeznámen. Z Pavlových dopisů je rovněž zřejmé, že dobře znal metody a způsoby argumentace tehdejší filozofie.[121]

To ostatně dokazují i různé novozákonní komentáře. Například Ellicott uvádí, že Pavlův výrok „špatná společnost kazí dobré mravy“[122] je drobně upravená citace z Menandrovy Thais.[123] Pavel se sám ve Skutcích apoštolů přiznává, že zná některé řecké básníky a rovnou jednoho cituje.[124] Packer zmiňuje, že Pavel na Areopagu tímto výrokem („vždyť jsme jeho děti“) cituje stoického básníka Arata.[125]

[119] 1. Kor 9,20-22.
[120] Sk 17,18-33.
[121] MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 67–68.
[122] 1. Kor 15,33.
[123] ELLICOT, C.J. *The New testament commentary for English readers, vol II.* s. 349
[124] Sk 17,28.
[125] PACKER J. W. *The Cambridge Bible commentary on the new English Bible. The Acts of the Apostles.* s. 148

4 Možné paralely mezi apoštolem Pavlem a kynickou filozofií

Problematikou paralel mezi křesťanstvím obecně, Ježíšem a na druhé straně kynickou filozofií se zabývá poměrně dost autorů. Například John D. Crossan v publikaci *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant*[126], Burton Mack v publikaci *A myth of innocence (Foundations & Facets Series): Mark and Christian Origins*[127], Gregory A. Boyd v publikaci *Cynic Sage or Son of God?: Recovering the Real Jesus in an Age of Revisionist Replies*[128], Marie-Odile Goulet-Cazé ve své publikaci *Cynisme Et Christianisme Dans L'Antiquite*[129] *a* Francis G. Downing v publikacích *Cynics and Christian Origins*[130] *a Christ and the Cynics: Jesus and other radical preachers in first-century tradition.* [131]

Nicméně téma možných korelací konkrétně mezi apoštolem Pavlem a kynickou filozofií je poměrně nové, a proto nemáme k dispozici mnoho publikací, které by se tomuto problému podrobně věnovaly. Hlavním badatelem, který komplexně zkoumá možné paralely mezi Pavlem a kyniky je Francis G. Downing, který se tomuto tématu věnoval v publikaci *Cynics, Paul, and the Pauline Churches:*

[126] viz CROSSAN, J. D. *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant.* T.& T. Clark Ltd, 1992, 432 s.
[127] viz MACK, B. *A myth of innocence (Foundations & Facets Series): Mark and Christian Origins.* Augsburg Fortress Publishers, 1998, 456 s.
[128] viz BOYD, G. A. *Cynic sage or son of god?: recovering the real Jesus in an age of revisionist replies*. Eugene: Wipf & Stock Publishers, 2010, 416 s.
[129] viz GOULET-CAZÉ, M.O. *Cynisme Et Christianisme Dans L'Antiquite.* Librarie Philosophique J. Vrin, 2015, 256 s.
[130] viz DOWNING, F. G. *Cynics and Christian Origins*. Edinburgh: T & T Clark, 1992, 386 s.
[131] viz DOWNING, F. G. *Christ and the Cynics: Jesus and other radical preachers in first-century tradition*. Sheffield, England: JSOT Press, 1988, 232 s.

Cynics and Christian Origins II.[132] Dalším badatelem, který se zabýval paralelami mezi Pavlem a tehdejší filozofií (a tedy i kyniky) byl Abraham J. Malherbe, a to v publikacích *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*[133] a *Paul and the popular philosophers*.[134] Výše uvedené publikace Downinga a Malherba jsou tedy hlavními zdroji pro tuto kapitolu, která nejprve předkládá tzv. Downingovu hypotézu a poté poskytuje výběr z jednotlivých podobností. Zároveň je třeba podotknout, že Downing uvádí rozsáhlý výčet paralel, které nelze uvést všechny z důvodu limitace rozsahu této práce.

4.1 Downingova hypotéza

Downing se ve své publikaci *Cynics, Paul, and the Pauline Churches: Cynics and Christian Origins II* snaží prokázat zejména, že:

1) Pavel býval běžně vnímán jako jakýsi kynik,
2) vzhledem k četnosti podobností mezi svým učením a životem na jedné straně a kynickou filozofií na straně druhé si Pavel musel být těchto vědom, a dokonce kynické elementy využíval záměrně,
3) způsob promluv a praxe kyniků mohla být součástí množiny promluv a aktivit, které byly Pavlovi dostupné, a které Pavlovi umožnily artikulovat důležité body své víry,

[132] viz DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*. 1st paperback ed. New York: Routledge, 1998 (2014 tisk), 369 s.
[133] viz MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. Leiden, Boston: Brill, 2014, 1113 s.
[134] viz MALHERBE, A. J. *Paul and the popular philosophers*. Minneapolis: Fortress Press, 2006, 192 s.

4) někteří Pavlovi posluchači přijímali kynické prvky v jeho poselství, a dokonce je vykládali radikálněji, než by si sám Pavel přál,
5) kynické prvky byly součástí raného křesťanství i před Pavlem a ten na nich stavěl.[135]

Downing tedy prezentuje poměrně odvážnou hypotézu, což si sám zřejmě uvědomuje, protože jedním dechem dodává, že „Pavel zde není – není – vykreslen jako kynik.“[136] Místo toho uvádí, že kynické prvky byly Pavlem a dalšími křesťany běžně přejímány stejně jako prvky judaistické i další.[137]

Downing uvažuje v kontextu tzv. modelu „rodinné podobnosti“ (tzv. *family resemblance model*). Již delší dobu se badatelé shodují na tom, že křesťanství prvního století bylo poměrně divergentní skupinou, a to zejména v otázkách postoje k judaismu či k římské říši. I přes všechny rozdíly, které mezi jednotlivými skupinami existovaly, je všechny označujeme společnou „nálepkou“ – křesťanství. Je tomu tak proto, že tyto skupiny sdílejí rovněž určitou množinu různě podstatných podobností.

Výše uvedený model lze snadno uplatnit i na stoupence kynické filozofie prvního století – viz. např. rozdíl mezi rigorózními a umírněnými kyniky, který je obsahem kapitoly 2.5 této práce. Podstatnou, avšak poněkud problematickou myšlenkou autora nicméně je, že předkládaná hypotéza nachází dostatečnou množinu podobností mezi pavlovským křesťanstvím a kynickou filozofickou školou prvního století na to, abychom je v kontextu modelu rodinné podobnosti

[135] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 8–10.
[136] Tamtéž, s. 10.
[137] Tamtéž, s. 10.

považovali za rodinný vztah. A to dokonce i přes všechny často velmi významné odlišnosti obou skupin.[138]

Hlavní podobnosti lze stručně nastínit takto: obě skupiny mají velmi málo „členů“, kteří by měli dobré vzdělání a společenský status. Většina pavlovských křesťanů jsou podobně jako většina kyniků městští lidé. Mnoho kyniků je rovněž podobně jako Pavel vytrvalými cestovateli. Obdobu pavlovské misie včetně společných setkávání se svými následovníky nalézáme i u kyniků. Kyničtí filozofové také udržovali písemný styk se svými stoupenci a používali dopisy k šíření své filozofie. Rané křesťanství vykazuje podobné dělení stoupenců na dvě skupiny: inklinující k asketismu a více tolerantní až hedonistické.[139]

4.2 Pavlovo vzezření

Pavel přitahoval pozornost lidí svým veřejným vystupováním, nikoliv však jen tím, co mluvil, ale také svým vzezřením. Byl zřejmě spíše chudý (na živobytí si vydělával výrobou stanů), možná často hladový, s jizvami po absolvovaných bičováních a lynčováních a napůl nahý. Downing uvádí, že takto musel působit jako kynický učitel, protože sice mnoho lidí bylo hladových, chudých a špatně oblečených, ale ti obvykle neměli ambice ostatní lidi učit nějaké filozofii či náboženství. Pavel zmínkami o své *askésis* dokazuje, že sebe-disciplína požívala v raném křesťanském prostředí vážnosti. Zároveň, podobně jako např. Kratés, byl Pavel tvrdý sám k sobě, ale mírný vůči ostatním. Pavlův důraz na sebe-disciplínu je

[138] Tamtéž, s. 37.
[139] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 38–42.

dle Downinga jednoznačně kynický, jeho okolí to muselo být zřejmé a Pavel sám si toho faktu musel být vědom.[140]

4.3 Výrok v listu galatským 3,28

První z důkazů konkrétní paralely mezi apoštolem Pavlem a kyniky, který Downing předkládá, je formule z listu galatským: „Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“[141] Dle autora je široce přijímáno, že tato formule je předpavlovská a zároveň k ní nejsou žádné relevantní paralely a to ani v dalších Pavlových listech. Downing rovněž připouští, že existují paralely k jednotlivým prvkům výše uvedeného citátu, ale nikoliv k tomuto setu tří párů pojmů jako celku.[142]

Smazání rozdílu mezi národnostmi (židem a pohanem) silně připomíná kynickou filozofii. Jsou to právě kynikové, kteří jsou známí pro své tzv. světo-občanství (*kosmo-politai*). Diogenés na otázku odkud je řekl: „Jsem světoobčan.“[143] Antisthenés nepovažoval otázku původu za příliš důležitou[144] obdobně jako Démónax.[145] Downing tvrdí, že podobné výroky nenalézáme jinde v antické literatuře, přičemž své tvrzení dokládá citacemi např. z Tacita, Zénóna, či

[140] Tamtéž, s. 131–132.
[141] Ga 3,28 – citace je z CEP. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 12.
[142] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 12–13.
[143] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.63. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 14.
[144] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.1. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 14.
[145] Demonax 34. In: LUKIANOS. *Lucian with an English translation by A.M.Harmon in eight volumes*. Svazek 1. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 14.

Lukiana.[146] Dokonce i stoik Epiktétos rozlišuje mezi příslušností k různým národům: „Proč hraješ úlohu Žida, když jsi Řek?“.[147]

Narovnání vztahu mezi otrokem a svobodným zde nemůže být zaměňováno se stoickou svobodou. Pro stoiky je svoboda čistě vnitřní záležitostí nezávisle na faktickém statusu daného člověka. Pro kyniky je svoboda více vnější záležitostí. Dokladem je např. Diogenův postoj, když upadl do otroctví a byl prodáván. Ptali se jej, co umí a dostalo se jim odpovědi „vládnout mužům“. Vyvolávači pak řekl: „Ohlas, chce-li si někdo koupit pána.“[148] A Pavel zde má na mysli reálné otevřené narušení společenských zvyklostí, což je opět blíže kynikům.[149]

Smazání rozdílu mezi muži a ženami opět nabízí srovnání s kyniky. Kynikové nejednali s ženami jako s méněcennými, v kynických textech nacházíme „pohlavně nerozlišenou ctnost“, stejné oblečení pro muže a ženy, dokonce krátký sestřih pro obě pohlaví. Třeba Hipparchia si zvolila stejný oděv jako měl Kratés a když jí Theodóros nadzvedl roucho, nereagovala typicky ženským způsobem.[150] Lukianos zase mluví o ženě s vlasy upravenými ve spartánském stylu, která vypadala

[146] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*. S. 13–16.
[147] EPICTETUS. a LONG G. *The discourses of Epictetus: with the Encheiridion and fragments*, s. 129. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 15.
[148] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.29.
[149] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 17–18.
[150] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.97-98. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 21.

maskulinně.[151] Otázka úpravy vlasů je také jedním z témat prvního Pavlova dopisu do Korintu.[152] [153]

V závěru této části Downing nicméně mírní některé své výše uvedené výroky s tím, že netvrdí, že by výše uvedená formule byla jednoznačně a nezaměnitelně kynickou, ale že narušování společenských konvencí v duchu formule mohlo být v Galácii prvního století pokládáno za nějaký druh kynismu. Pavel si přitom této skutečnosti musel být vědom.[154]

4.4 Otázka zákona v listu galatským

Downing se dále zabývá otázkami „zákona“, které Pavel řeší v listech galatským a římanům. Judaismus prvního století povzbuzoval pečlivé dodržování zákona jako způsob získání Boží náklonnosti, což ovšem mohlo vést rovněž ke zklamání z toho, že člověk požadavky zákona prostě splnit nemůže. Pavel se však vyvazuje z tohoto vztahu, protože si tento fakt uvědomuje. Downing nicméně argumentuje, že chápání „zákona“ u Pavlových listů pouze v judaistickém smyslu je zcela nedostatečné, protože takové chápání ignoruje faktor tradičního pohanského řeckého zákona.[155]

Pro galatské pojem „zákon“ po většinu jejich života znamenal souhrn místních helénistických zvyků a nařízení. Helénský svět má svoji vlastní rozsáhlou

[151] The Runaways 27. In: LUKIANOS. *Lucian with an English translation by A.M.Harmon in eight volumes*. Svazek 5. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 21.
[152] 1.Kor 11,5-6. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 21.
[153] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 20–21.
[154] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 22–23.
[155] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 55–57.

diskuzi o zákonech a nařízeních, která se dotýká snad všech oblastí lidského života jako např. kultickými otázkami, čistotou, dietetickými požadavky, festivaly, manželstvím, majetkem, občanskými právy apod. A Pavel zřejmě předpokládá u adresátů svých dopisů znalost místních zvyklostí a poměrů, přičemž tyto lidi vede k otevřenému narušení těchto poměrů. Downing vykresluje tedy následující scénář. Místní lidé, které Pavel konvertoval, se museli při křtu nejprve vyrovnat s otázkou, jak se jejich nová víra dotýká místních zvyklostí a zákonů a teprve později, když se seznámili s Tórou a jejími požadavky, se vyrovnávali se „zákonem" v judaistickém smyslu. Když se tedy Pavel ptá *„ti ún ho nomos?"*[156], je pravděpodobná možnost, že adresáti rozuměli tomuto výroku v kontextu helénistické diskuze, přičemž otázka Tóry pro ně byla v tu chvíli poměrně nová.[157]

Ohledně tehdejší filozofické diskuze k tématu zákona a místních zvyků autor uvádí, že pouze kynikové byli skeptičtí a kritičtí k místním obecně uznávaným normám. Označovali je za zkažené, umělé, neautentické, a také poukazovali na skutečnost, že nejsou v souladu s přírodou (*kata fysin*). A protože většina filozofů zákony chválila, musel Pavel najít argumenty proti tomuto většinovému proudu. Argumenty, kterým by místní lidé rozuměli. A takové mohl najít pouze u kyniků. Diogenés a i další kynikové vědomě porušovali normy chování a nabádali k tomu ostatní[158], Démónax zcela zavrhuje zákony jako zbytečné[159], Pseudo-Diogenés

[156] Ga 3,19.
[157] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 58–60.
[158] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.29, 32, 34-36, 38, 46, 48, 61, 62, 64, 69, 82, 87–89, 94, 96–97. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s.68.
[159] Demonax 59. In: LUKIANOS. *Lucian with an English translation by A.M.Harmon in eight volumes.* Svazek 1. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s.68.

odsuzuje řecké zákony jako zkažené[160] a Dión Chrysostomos říká, že špatné zákony vyhovují špatným lidem.[161] Později Downing uvádí, že sice i např. stoikové či epikurejci kritizovali zákony, nicméně v zákonech státu hledali reflexi zákonů přírody a obecně tíhli k jejich dodržování. Rovněž nezapomíná uvést, že i mezi kynickými texty lze nalézt pozitivní zmínky o zákonech (např. Dión Chrysostomos, rozprava číslo 75), jedná se však o výjimky.[162]

Jako důkaz konkrétní inspirace Pavla ohledně tématu zákona u kyniků předkládá autor následující podobnosti mezi Pavlovými výroky ke galatským a výroky Dióna Chrysostoma v rozpravě číslo 76. Zákon využívá nátlaku, násilí, tyranství (Dión 76,1-2) vs. zajatci zákona, které zákon střežil (Ga 3,23). Jedná se o lidský výtvor (Dión 76,1) vs. byl vyhlášen anděly a svěřen lidskému prostředníku (Ga 3,19). Zákony tvoří komunity otroků (Dión 76,4) vs. ničím se neliší od otroka (Ga 4,1-4). Zákony mohou být měněny, jejich moc je pomíjivá (Dión 76,3) vs. když se však naplnil stanovený čas…aby vykoupil ty, kteří jsou podrobeni zákonem (Ga 4,4-5). Zákon je pro zlé lidi (Dión 76,4) vs. byl přidán kvůli proviněním (Ga 3,19).[163]

Jako helénistický farizeus Pavel musel být téměř jistě obeznámen se stoickou filozofií a její diskuzí ohledně zákonů. S touto filozofií byli seznámeni i např. autor 4. Makabejské, Filón i Josefus Flávius. Tarsus má navíc silnou stoickou tradici. A protože, stoa se vyvinula z kynismu a Dión uvádí, že obyvatelé Tarsu znali kynické filozofy, je pravděpodobné, že Pavel byl obeznámen i s touto filozofií. Pokud tedy Pavel potřeboval čelit propagandě zákona od příchozích židů, je přirozené, že by ve

[160] Pseudo-Diogenés 28.1.
[161] Dión Chrysostomos 80.4.
[162] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 61–68.
[163] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 65–66.

své argumentaci sáhl ke kynické anarchistické proti-propagandě: zákon zotročuje, zákon nikoho neospravedlní, zákon vede k odsouzení, zákon podporuje špatnost. Nezdá se, že by Pavel namísto zavrhovaných zákonů navrhoval cokoliv připomínající „zákon přírody" podobně jako kynikové, ale spíše „zákon Kristův". I přesto je dle Downinga těžké si představit, že by Pavel mohl být vnímán svými posluchači jako cokoliv jiného, než jakýsi odpadlý kynický Žid.[164]

Je nutné zde zmínit, že Pavlova rétorika se vyvíjela v čase a zejména s ohledem na adresáty svých listů. V listech do Korintu či do Říma, Pavel nevolí takto radikální vyjadřování a jeho pozice je bližší stoikům. V listech do Korintu a tesalonickým diskuze o zákonu zcela absentuje. Přesto křesťané v Makedonii i Acháji, stejně jako v Galácii byli dle Downinga vedeni k opuštění zvyků a zákonů svých předků. Absenci těchto témat vysvětluje tím, že zřejmě tito křesťané nebyli vystaveni judaistickému působení ohledně židovského zákona, tak jako v Galácii.[165]

Dle Downinga výše popsaný argument potvrzuje, že Pavel zněl jako kynik, nemohl si tuto skutečnost neuvědomovat, a že kynické názory jsou nedílnou součástí jeho života a vyjadřování od samého počátku.[166]

4.5 Korintští kyničtí křesťané

Zatímco galatské věřící Pavel povzbuzoval k porušování některých zavedených norem, korintské křesťany v tomto ohledu musel spíše brzdit. Downing

[164] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 71–74.
[165] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 74 a 80–81.
[166] Tamtéž, s. 84.

dokonce tvrdí, že křesťanská obec v Korintu dovedla kynické důrazy mnohem dál, než se Pavlovi zamlouvalo. Proto v korespondenci s těmito křesťany Pavel zaujímá mnohem mírnější až stoické stanovisko, aby přibrzdil bezuzdnost Korinťanů, v jejichž společenství se nacházel incest[167], mluvilo se o styku s nevěstkami[168], byly tam otázky týkající se manželství[169], věřící se mezi sebou soudili[170], nebo např. maso obětované modlám bylo jedeno, a to dokonce přímo v pohanských chrámech.[171] Přičemž všechna tato témata mají kynický nádech.[172] Při srovnání 1. Kor 6,13 a Diogena Laertia 6.72-73 uvidíme, že jak korintští křesťané, tak kynici řešili podobné problémy např. u témat sexu a jídla.[173]

Pavel říká: „Všechno je mi dovoleno – ano, ale ne všechno prospívá. Všechno je mi dovoleno – ano, ale ničím se nedám zotročit.“[174] Přičemž „všechno je mi dovoleno“ je zřejmě výrok, či filozofie Korinťanů, kterou zde Pavel koriguje. Tato filozofie korintskou obec dovedla k tomu, že nejen akceptovali incest, ale dokonce se tím zřejmě chlubili[175], což Pavel kritizuje. Downing uvádí, že v řecko-římském kulturním kontextu mají podobné postoje nejblíže ke kynické filozofii. Byli to

[167] 1. Kor 5,1-2. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 86.
[168] 1. Kor 6,12-20. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 86.
[169] 1. Kor 7. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 86.
[170] 1. Kor 6,1-8. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 87.
[171] 1. Kor 8,1-13 a 10,14-30. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 87.
[172] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 85–88.
[173] Tamtéž, s. 104.
[174] 1. Kor. 6,12, CEP. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 90.
[175] 1. Kor 5,1-6. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 92.

kynikové, kteří bořili různá společenská tabu včetně těch sexuálních.[176] Jako příklad poslouží např. veřejná masturbace Diogena či veřejné soužení Kratéta a Hipparchie.[177] Nicméně ne všechno sexuální jednání kynikové schvalovali. Byli např. v opozici proti homosexuálním stykům v té době poměrně běžným a společensky akceptovaným.[178] Obdobný postoj zachovával i Pavel.[179] Pavlova motivace v tomto ohledu pravděpodobně vychází více z judaistické tradice, nicméně pohanskému posluchači dle Downinga podobné postoje zněly kynicky.[180]

Ze zmínek Diogena Laertia je zřejmé, že kynikové byli ochotní jíst v zásadě cokoliv (vč. lidského masa) a kdekoliv, přičemž je třeba mít na paměti, že i veřejné jedení bylo tehdy považováno za společensky nepřijatelné.[181] Korinťané rovněž řešili co a kde jíst.[182] Downing uvádí, že důraz na svobodu jíst maso obětované modlám a jedení přímo v pohanských chrámech zní velmi kynicky. Pro kynické křesťany v Korintu bylo narušování společenských tabu důležitou součástí jejich svobody.[183]

---

[176] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 89–92.
[177] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.46 a 97.
[178] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.46, 53, 65, 66. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 95.
[179] 1. Kor 6,9. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 95.
[180] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 90–95.
[181] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.34, 58, 61 a 73. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 114–115.
[182] 1. Kor 8 a 10. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 115.
[183] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 114–119.

Dále Pavel říká Korinťanům: „Už jste nasyceni, už jste zbohatli, vešli jste do Božího království, a my ne!“[184] Pro stoiky byl bohatý pouze ten, kdo byl moudrý. A být moudrý pro ně byl určitý nedostižný ideál, o který se snažili celý život.[185] Kynická cesta představovala zkratku k tomuto ideálu.[186] Dle Downinga se zde Pavel vysmívá právě těmto kynickým postojům korintských křesťanů, které si dělaly nárok na to, že jsou zkratkou ke ctnosti.[187]

Podle Downinga lze tedy jednoznačně předpokládat, že Pavel v listech do Korintu mluví k lidem, kteří dle jeho mínění zaujímají kynické postoje.[188]

4.6 Problémy, těžkosti a útrapy

Jak je zmíněno výše v kapitole 2.3.2. *Askésis*, tak kynikové na rozdíl od stoiků problémy a těžkosti doslova vyhledávali, protože chtěli být neustále připraveni na vrtochy *Tyché*. Když se podíváme na Pavlovy seznamy těžkostí a útrap, které musel snášet pro svoji víru[189], vytane nám určitá souvislost. Seznamy zahrnují hlad, žízeň, absenci oblečení, bezdomovectví, být zbitý, nutnost pracovat s námahou rukama apod. Čili útrapy, které kynikové obvykle dobře znali.[190]

---

[184] 1. Kor 4,8. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 88.
[185] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 7.121-129. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 88.
[186] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.104. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 89.
[187] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 88–90.
[188] Tamtéž, s. 126.
[189] 1.Kor 4,9-13; 2. Kor 4,8-9; 6,4-5; 11,23-29; 12,10; Fp 4,12; Ř 8,35. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 141.
[190] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 141–150.

Hlad a žízeň Pavel zmiňuje v obou listech do Korintu.[191] Dión v osmé rozpravě uvádí, že hlad, zimu a žízeň je třeba přestát a nedat na sobě znát žádnou slabost, i kdyby měl k tomu vydržet i mrskání. Hlad, exil a ztráta reputace pro něho nejsou žádným terorem.[192] Pavel opakovaně uvádí, že neměl co na sebe.[193] Otázka oblečení byla pro kyniky podstatná, viz např. zmínky v Epiktétovi, jehož idealizovaný kynik měl jen plášť[194], nebo v Diogenu Laertiovi, kde si Hipparchia zvolila stejný oděv jako měl Kratés.[195] Diónův Diogenés říká: „Jak mohu být více nahý, než jsem nyní, jak moc víc bez domova?“[196] Antisthenés údajně stál na počátku tradice dvojitého pláště.[197] Dle Downinga Pavlovo vzezření, kterým k sobě vědomě poutal pozornost společně s tím, že jeho učení narušovalo standardní sociální uspořádání, mohlo být interpretováno pouze jako kynické. Jeho argument je, že kdyby Pavel nechtěl přitahovat pozornost svým zjevem, mohl od svých konvertitů přijmout více oblečení na sebe. Nicméně tím, že byl špatně oblečen (či až neoblečen) a musely tak být vidět i jeho jizvy po různých bičováních, působil Pavel, zcela vědomě, nestydatě a tím musel připomínat jakéhosi kynického filozofa.[198]

---

[191] 1. Kor 4,11 a 2. Kor 6,5; 11,27. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 150.
[192] Dión Chrysostomos 8.16. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 151.
[193] 1. Kor 4,11; 2. Kor 11,27; Ř 8,35. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 151.
[194] EPICTETUS. a LONG G. *The discourses of Epictetus: with the Encheiridion and fragments*, s. 253–268. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 151.
[195] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.96-97. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 152.
[196] Můj překlad Dión Chrysostomos 6.62. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 152.
[197] DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů,* 6.7-8. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 151.
[198] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 151–153.

Jedním z hlavních znaků kynického stylu života a odmítnutí tradičních společenských hodnot bylo jejich dobrovolné bezdomovectví. To souviselo s tím, že kynici často vandrovali z místa na místo a neměli stálou základnu. Paralely u Pavla lze najít opět v listech do Korintu.[199] Dión uvádí: „…cestoval jsem tak dlouho, nejen bez krbu a domova, ale i bez kohokoliv, kdo by mě doprovázel“[200]. Downing je názoru, že Pavlovo chování je nejblíže Epiktétovu idealizovanému kynikovi, či Senekovu kynickému příteli Démétriovi. Pavel přijímá sám pro sebe chudobu, bezdomovectví apod., ale nevyžaduje ji nutně po ostatních.[201]

Pavel byl zvyklý na špatné zacházení, které dokonce sám na sebe přivolával. Svědčí o tom zmínky v listech do Korintu i do Říma.[202] Zejména výčet různých trestů, které přetrpěl, ve druhém listu do Korintu v jedenácté kapitole naznačuje, že Pavlův život nebyl životem obyčejného žida, ale že sám musel aktivně vyhledávat konfrontaci, z níž často odcházel s výpraskem.[203]

[199] 1. Kor 4,11 a 2. Kor 11,25-26. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 153.
[200] Můj překlad Dión Chrysostomos 40.2. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 153.
[201] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 153–154.
[202] 1. Kor 4,11; 2. Kor 6,9; 11,23-26; 12,10; Ř 8,35-36. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 155.
[203] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 155–156.

4.7 Metafora atleta

V prvním listě do Korintu Pavel uvádí tzv. metaforu atleta.[204] Zajímavou paralelu můžeme najít u Dióna Chrysostoma v rozpravě č. 8. Je sice mnohem delší než Pavlova metafora, ale lze v ní nalézt mnohé podobnosti. Například, když se někdo Diogena zeptal, zda se přišel podívat na Isthmické hry, řekl, že se přišel zúčastnit (Dión 8.11). Ideální účastník her dle Diogena zápasí ve dne i v noci, tedy neustále trénuje, aby ve hrách zvítězil (Dión 8.15). Diogenés rovněž nahrazuje věnec za vítězství svojí vlastní odměnou (Dión 8.15), a také zmiňuje téma rozdávání ran (Dión 8.18) a rovněž sám sebe uvádí jako příklad (Dión 8.26). Zaměření na fyzickou *askésis* v metafoře atleta zní velmi kynicky. Dle Downinga v tehdejší době nebylo žádné jiné hnutí, které by fyzickou *askésis* takto zdůrazňovalo.[205]

4.8 Pasáž v 1. tesalonickým 2,1-12 [206]

Dalším autorem, který se zabývá paralelami mezi apoštolem Pavlem a tehdejšími filozofickými školami, tedy i kyniky, je Abraham J. Malherbe. Právě Malherbe upozornil na významnou podobnost mezi 2. kapitolou prvního listu tesalonickým a pasáží z rozprav Dióna Chrysostoma (zejména 32. rozpravy).

Dión říká, že někteří kynikové se bojí *hybris* (urážky, ublížení) od lidu a neúčastní se *agónu* (zápasu, závodu) života. Promluvy některých lze popsat jako

[204] 1. Kor 9, 24-27. Citováno na základě DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 132.
[205] DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*, s. 133–135.
[206] Tato kapitola shrnuje s. 45–48 a 59–60: MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*.

kenos (prázdnotu, marnost), pravý filozof ale užívá *parrésii*, protože mu Bůh dodává odvahu. Pavel říká, že trpěl a byl pohaněn ve Filipech (*hybristhentes*), jeho příchod nebyl marný (*kené*) a přece mu Bůh dal odvahu hlásat evangelium (*epparésiasametha en tó theó*) přes mnohý těžký zápas (*en polló agóni*).[207]

Dión zmiňuje šarlatány, kteří klamou (*apatósin*) posluchače a uvádějí je v omyl (*plané*). Dále popisuje, že ideální filozof musí mluvit s čistými úmysly (*katharós*) a bez záludnosti (*adolós*). Pavel říká, že jeho poselství nepochází z omylu (*úk ek planés*) ani z nekalých úmyslů *(úde ex akatharsias)*, ani nechce tesalonické podvést *(úde en doló)*.[208]

Dión uvádí, že byl povolán božskou vůlí, podobně jako Pavlův Bůh, který uznal za vhodné svěřit mu evangelium.[209] Dále říká, že pravý filozof nemluví pro svoji slávu (*méte doksés charin*), ani pro osobní zisk (*mét' ep' argyrió*), ani nelichotí (*kolakón*). Pavel píše, že nebyl pod nějakou záminkou chtivý majetku (*úte en profasei pleonexias*), nehledal slávu u lidí (*úte zétountes ex anthrópón doxan*), ani jim nelichotil (*úte…en logó kolakeias*).[210]

Diónův filozof hledá prospěch posluchačů nehledě na osobní nebezpečí, kterému čelí. Navíc nemá být vždy tvrdý (*barys*) ke svým posluchačům, ale někdy má projevit mírnost (*épios*), tak jako kojná. Pavel toužil odevzdat tesalonickým nejen evangelium Boží, ale i svůj život.[211] Jako otec své děti Pavel napomínal, povzbuzoval a zapřísahal tesalonické – jednoho každého z nich (*hena hekaston*

[207] 1. Te 2,1-2. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 47.
[208] 1. Te 2,3. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 47.
[209] 1. Te 2,4. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 47.
[210] 1. Te 2,5-6. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 47.
[211] 1. Te 2,8. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 48.

hymón), aby vedli život důstojný Boha.[212] A ač mohl jako Kristův posel dát najevo svou důležitost, byl mezi nimi laskavý, jako když kojící matka chová své děti (*dynamenoi en barei…alla egenéthémen épioi en mesó hymón, hós ean trofos thalpé ta heautés tekna*).[213]

Je zde nicméně potřeba upozornit i na rozdíly. Například kyničtí filozofové se často stavěli do role morálních autorit a své posluchače tvrdě plísnili (*parrésia*) za nedostatky. Když byli v diskuzi sami napadeni, tak se často odkazovali na utrpení a špatné zacházení (*hybris*), kterého se jim dostává od lidí, a poukazovali na svoji odvahu čelit těmto útokům. Právě touto sebechválou se snažili sami sebe ustanovit jako morální autoritu. Pavel však používá pojmy *hybris* a *parrésia* poněkud odlišně. Sice se odkazuje na to, jaká příkoří zažil ve Filipech, ale nezakládá na tom své právo na *parrésii*, naopak tesalonickým připomíná, že mezi nimi byl laskavý, jako kojící matka. Pavel odchylně od praxe filozofů zakládá celou svoji službu na Bohu. Bůh je ten, kdo dal Pavlovi odvahu mluvit směle a pravdivě a nemluví proto, aby se zalíbil lidem, ale právě Bohu.

4.9 Užití vojenské terminologie

Ve druhém listu do Korintu Pavel užívá vojenskou terminologii.[214] Mluví o zbraních, zápase, boření hradeb a poddanství. Podobné vojenské metafory ve starověku nebyly výjimkou, využívala jich řada filozofů, řečníků a kultů. Tato tradice má zřejmě svůj původ v idealizaci Sparty, která spoléhala na odvahu svých

[212] 1. Te 2,11-12. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 48.
[213] 1. Te 2,7. Citováno na základě MALHERBE A. J. *Paul and the popular philosophers*, s. 48.
[214] 2. Kor 10,3-6.

občanů, namísto městských hradeb. Obdiv k legendární Spartě byl v tehdejší době běžný, nicméně byli to kynici, kteří měli ke Spartskému ideálu opravdu blízko. Konkrétní Pavlovo užití v druhém listu korintským dle Malherba nápadně připomíná tradici z 5. až 4 stol. př. n. l. – obranu Odyssea, jejímž autorem je kynik Antisthenés.[215]

Malherbe zde vychází z Caizziho fragmentů 14 (*Ajax*) a 15 (*Odysseus*). Ajax je popisován jako odvážný bojovník, který je vždy v první řadě bitvy a dává přednost skutkům před slovy. Ajax se o Odysseovi vyjadřuje posměšně. Odysseus je dle něj zbabělec, který by se neodvážil použít Achilleovy zbraně. Namísto účasti v bitvě se chová lstivě a pronikne do Troji tajně. A pokud tím může něco získat, strpí špatné zacházení a dokonce i bičování.

Odysseus sám tvrdí, že výpravě pomohl více než Ajax a další. Ajax je dle něj ignorantem. Navíc je snadné být „odvážný“, když má člověk štít a zbroj. Odysseus je oproti němu beze zbraní. Neútočí na město přímo, ale pronikne do něj a přemůže jej jeho vlastními zbraněmi. Anthistenův Odysseus se stal jedním z prototypů pravého kynika.[216]

Antisthenés využívá vojenskou terminologii následovně. Nejprve připodobňuje město opevněné proti obléhání k moudrému muži, jehož hradbou jsou jeho racionální schopnosti. Poté se zabývá vojenskou zbrojí a přirovnává ji k Odysseově oblečení, což je mezi kyniky později velmi populární přirovnání. Proto-kynik Odysseus je vyobrazen jako cnostný muž, který hledá prospěch

[215] MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. s. 135–142.
[216] MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. s. 144–146.

druhých. Dobrovolně přijme špatné zacházení, umí se adaptovat na nové situace, umí přizpůsobit svoji mluvu svých posluchačům, aby ostatní zachránil. Stoikové byli Odysseem a jeho mírností spíše zahanbeni. Kynici byli ohledně Odyssea rozdvojeni. Umírnění jej považovali za svůj vzor, rigorózní ho odmítali.[217]

Ve druhém listu do Korintu Pavel užívá obou výše zmíněných obrazů.[218] Popisuje své zbraně způsobem blízkým rigorózním kynikům, a pak také zmiňuje opevnění nepřátel a to pomocí termínů nápadně se podobajících stoické terminologii. Od rigorózních kyniků se však Pavel liší způsobem použití daných termínů, protože Pavla například nezajímá *tapienotés* (sebe-ponížení) ostatních, ale jeho vlastní. Také pak tím, že dobrovolně přijímá skromnost, se podobá Odysseovi, který je rigoristy zavržen. Dále se liší tím, že nežebrá a nenechá si platit od svých konvertitů a naopak fakt, že se Pavel dokázal živit sám díky manuální práci, je v přímém rozporu.[219]

Proč Pavel právě zde užívá Antishtenovy tradice, kterou navíc uzpůsobuje svým účelům? Dle Malherba je pravděpodobné, že Pavel byl nařčen v nelichotivém kontextu Odyssea, a proto zvolil obranu rovněž využívající zmíněnou tradici. Odysseus reprezentoval určitý typ kazatele, který mohl připomínat právě Pavla. Malherbe uzavírá tuto pasáž konstatováním, že nemůže být pochyb o tom, že Pavel

[217] MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. s. 157–158.
[218] 2. Kor 10,3-6. Citováno na základě MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. s. 158.

[219] MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. s. 158–162.

byl obeznámen s různými filozofy a vědomě využíval jejich terminologii, způsob argumentace apod. Zároveň však vědomě dbal na to, aby se od těchto odlišoval.[220]

[220] MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. s. 165.

5 Nástin možných paralel mezi apoštolem Pavlem a epikurejci

Nový zákon obsahuje jednu konkrétní zmínku, kdy apoštol Pavel přišel do styku s epikurejskými a stoickými filozofy. Bylo to, když navštívil Athény a zvěstoval na Areopagu.[221] Snaha o hledání paralel mezi teistickým křesťanstvím a ateistickou epikurejskou filozofií může na první pohled vypadat paradoxně. Může snad být něco více rozdílné? Na jedné straně materialisté a atomisté, kteří berou smrt jako konec a na straně druhé teisté věřící v nesmrtelnou duši a v život v novém těle. Přesto je zřejmé, že paralely zde existují.[222]

Oba systémy se odvozují od charismatického zakladatele, který byl vnímán svými pokračovateli jako spasitel. Oba učí nebát se smrti, oba byly zesměšňovány a pronásledovány. Mají podobnou vnitřní organizaci – jednotlivé komunity rozprostřené v zásadě po celé říši římské, které spolu byly v kontaktu skrze cirkulaci lidí a dopisů. Jednotlivé komunity byly financované svými členy. Členové obou systémů byli i v těch nejvyšších společenských vrstvách.[223]

Vztahy v rámci komunit byly rovněž podobné v tom smyslu, že vnější společenská struktura byla přítomností v komunitě výrazně pozměněna. Pavel například nabádá Filemona, aby svého otroka Onezima nebral nadále jako otroka, ale jako bratra.[224] Podobně u epikurejců spolu na setkáních všichni vzájemně od

[221] Sk 17,15-34. Citováno na základě KOCH PIETTRE, R. *Paul and the Athens Epicureans: Between Polytheisms, Atheisms and Monotheisms,* s. 47.
[222] KOCH PIETTRE, R. *Paul and the Athens Epicureans: Between Polytheisms, Atheisms and Monotheisms,* s. 47–48.
[223] KOCH PIETTRE, R. *Paul and the Athens Epicureans: Between Polytheisms, Atheisms and Monotheisms,* s. 48–49.
[224] Fm 1,16.

krále až po otroka jednali jako rovný s rovným. Samozřejmě je třeba uvést, že byly i rozdíly. Například pro epikurejce byl důležitý vztah mistra a jeho žáka, nicméně bez jakéhokoliv náznaku podřízenosti. Křesťané naproti tomu postupně zavedli monarchistickou strukturu svých komunit.[225]

Dalším aspektem je Pavlova řeč na Areopagu v Aténách.[226] Koch Piettre uvádí, že pro Pavla nebylo příliš těžké se naladit na Atéňany a použít žargon, který jim byl dobře známý. A protože mezi jeho posluchači byli i epikurejští filozofové, je možné, že Pavel svoji promluvu přizpůsobil i pro ně. Pavel například odmítá ve v. 29 ideu, že by Bůh byl podobný modlám, které jsou vyráběny lidskýma rukama. To mohlo rezonovat v uších epikurejců, kteří vyznávali doktrínu vnitřního vnímání božských (duchovních) obrazů. Pokud epikurejci v bohy věřili, pak věřili, že nijak nezasahují do světa a jsou kdesi daleko.[227] Koch Piettre se dále odkazuje na práci N. W. De Witta, který je dokonce toho názoru, že Pavel zejména v listech tesalonickým a korinstkým křesťanům vědomě mluví k dřívějším příznivcům epikureismu. Používá určitá klíčová slova, která byla epikurejcům vlastní: „mír a spása“, „plnost“, „zkaženost a nezkazitelnost“, „vítězství nad smrtí, která již nemá svou zbraň“ apod.[228]

[225] KOCH PIETTRE, R. *Paul and the Athens Epicureans: Between Polytheisms, Atheisms and Monotheisms,* s. 49.
[226] Sk 17,15-34. Citováno na základě KOCH PIETTRE, R. *Paul and the Athens Epicureans: Between Polytheisms, Atheisms and Monotheisms,* s. 47.
[227] KOCH PIETTRE, R. *Paul and the Athens Epicureans: Between Polytheisms, Atheisms and Monotheisms,* s. 55.
[228] Tamtéž, s. 50.

6 Závěr

Hlavním cílem této práce bylo poskytnout na základě moderní diskuze přehled kynické filozofie a vybraných paralel s apoštolem Pavlem. První polovina práce proto podává přehled aktuálního bádání, představuje hlavní kynické myšlenky a koncepty, dále uvádí informace o zakladatelích kynického směru, a nakonec se věnuje odlišnostem mezi různými skupinami kyniků. Již v této části jsou naznačeny některé možné paralely mezi kyniky a křesťanstvím. Druhá polovina práce podává přehled vybraných paralel mezi apoštolem Pavlem a kynickou filozofií z děl F. G. Downinga a A. J. Malherba, dvou badatelů, kteří se doposud jako jediní tématu věnovali systematicky. Hlavní cíl této bakalářské práce se tedy podařilo naplnit.

Vedlejším cílem bylo odpovědět na otázky ohledně vztahu křesťanství, resp. apoštola Pavla a kynické filozofie. Tato práce v tomto ohledu přináší následující zjištění:

1) Hypotézu, že kynismus působil na rané křesťanství lze považovat za možnou. Tématu se věnuje řada publikací v čele s renomovanými badateli, jako jsou např. J. D. Crossan nebo B. Mack. Některé paralely mezi výroky zejména Antisthena a Diogena na jedné straně a Ježíšem či Pavlem na straně druhé jsou zřejmé na první pohled a jsou v této práci uvedeny.
2) Hypotézu, že přímo apoštol Pavel byl ovlivněn kynickou filozofií, resp. že s jejími texty pracoval lze rovněž považovat za možnou. Downing i Malherbe přinášejí konkrétní pasáže, které Pavel pravděpodobně přejal od kynických filozofů a užil svým vlastním způsobem. Jde např. o podobnost 76. rozpravy Dióna Chrysostoma se 3. a 4. kapitolou listu galatským, dále o podobnost

zejména 32. rozpravy Dióna Chrysostoma s 2. kapitolou prvního listu tesalonickým a pak také o podobnost tzv. „metafory atleta“ v 1. listu do Korintu s 8. rozpravou Dióna Chrysostoma.

3) Samotnou Downingovu hypotézu je nicméně třeba podrobit kritice. Jedná se o velmi odvážnou hypotézu, která mj. tvrdí, že Pavel býval běžně vnímán jako kynik, a vytvářel tento dojem zcela záměrně. Downing sám navíc často formuluje velmi kategorická vyjádření jako např.: „…Pavel tímto aspektem musel připomínat kynika.“, nebo „…dané jednání nemohlo být vnímáno jinak než kynicky.“ apod. V tomto ohledu se doporučuje spíše opatrnost, protože tvrzení, že něco nemohlo působit jinak než kynicky předpokládá komplexní znalost minimálně celé řecko-římské, tak judaistické kultury a literatury oné doby. Z toho důvodu tato práce nemá ambici a ani nemůže hodnotit Downingova vyjádření ani jeho hypotézu, ale je třeba upozornit na to, že Downingova publikace *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II* dosud nečelila koncentrované kritice ostatních badatelů a nelze ji tedy přejímat jako hypotézu potvrzenou.
4) Z předložených důkazů a to nejen Downingových ale i Malherbových lze nicméně učinit závěr, že Pavel mohl určitými vyjádřeními či jednáními v některých konkrétních situacích připomínat jakéhosi kynika. Např. Pavlovo vzezření putujícího špatně oblečeného, někdy zbitého učitele skutečně koreluje s některými kyniky. A jak je uvedeno výše, tak Pavel pracoval s kynickou literaturou, a to znamená, že buď sám vědomě některé pasáže přejal a upravil, a tím vědomě budil kynický dojem, nebo reagoval kynickým způsobem na kynické důrazy v dopisech např. od Korinťanů, ale i dalších, což by znamenalo, že kynismus byl v raném křesťanství opravdu reflektován.

Tuto práci je třeba chápat pouze jako stručný úvod do problematiky apoštola Pavla, kynické filozofie a jejich vzájemných korelací. Pro stanovení podložené hypotézy ohledně toho, zda a do jaké míry mohl být Pavel kyniky ovlivněn, není aktuálně k dispozici dostatek publikací. Vhodným pokračováním bádání by mohlo být detailní prozkoumání Downingovy publikace *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II* a Malherbových článků týkajících se tohoto tématu, včetně všech zdrojů, a vystavení těchto kritice. To ovšem předpokládá komplexní znalost nejen všech původních kynických textů a moderních publikací týkající se kyniků, ale rovněž znalost téhož i co se týče stoické filozofie, protože ta se vyvinula z filozofie kynické, a tyto dvě k sobě mají často velmi blízko. Dále by bylo třeba znát kontext doby prvního století a stav současného bádání ohledně paralel mezi tehdejší filozofií, judaismem a rodícím se křesťanstvím prvního století. To vše by nicméně rozsahem odpovídalo spíše disertační práci, přičemž dílčí části by se daly předtím zpracovat i v práci diplomové.

Primární literatura:

DIOGENÉS LAERTIOS. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Vyd. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1995, 473 s.

EPIKTÉTOS. a LONG G. *The discourses of Epictetus: with the Encheiridion and fragments*. London: G. Bell and sons, 1890, 452 s. (pozn. Epiktétovy rozpravy vyšly i v češtině: EPIKTÉTOS. *Rukojeť, Rozpravy*. Překl. Kuthan, R. Praha: Svoboda, 1972).

HERODOTUS. *Herodotus translated from the Greek, with notes, by the rev. William Beloe in four volumes, vol. II.* London: Leigh and S. Sotheby, 1806, 463 s.

LUKIANOS. *Lucian with an English translation by A.M.Harmon in eight volumes.* London: William Heinemann ltd. Cambridge (Massachusetts): Harvard university press, 1961.

MALHERBE, A. J. *The Cynic epistles: a study edition*. Missoula (Montana): Society of Biblical Literature, 1977, 334 s.

PLATO. *Eutyphro, Apology, Crito, Phadeo, Phaedrus*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 2005 (přetisk), 583 s. (pozn. Platónovo dílo vyšlo rovněž česky. Např.: PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. Praha: Oikoymenh, 2005, 112 s.).

Sekundární literatura:

BRANHAM, R. B. a GOULET-CAZÉ M. O. (ed.) *The Cynics: the cynic movement in antiquity and its legacy*. Berkeley: University of California Press, 2000, 465 s.

DESMOND, W. *Cynics.* Stocksfield: Acumen Publishing, 2008, 290 s.

DOWNING, F. G. *Cynics, Paul, and the Pauline churches: Cynics and Christian origins II*. New York: Routledge, 1998 (2014 tisk), 369 s.

ELLICOT, C. J. *The New testament commentary for English readers, vol II.* London, Paris, New York: Cassel & company limited, 1884, 468 s.

FUNDA, O. A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha: Karolinum, 2007, 366 s.

KOCH PIETTRE, R. Paul and the Athens Epicureans: Between Polytheisms, Atheisms and Monotheisms. *Diogenes* 205, 2004, s. 47-60.

MALHERBE, A. J. *Light from the gentiles: Hellenistic philosophy and early Christianity: collected essays, 1959-2012, by Abraham J. Malherbe*. Leiden, Boston: Brill, 2014, 1113 s.

MALHERBE, A. J. *Paul and the popular philosophers*. Minneapolis: Fortress Press, 2006, 192 s.

MARGUERAT, D. (ed.) *Úvod do Nového zákona*. Jihlava: Mlýn, 2014, 575 s.

PACKER J. W. *The Cambridge Bible commentary on the new English Bible. The Acts of the Apostles.* Cambridge: University press, 1966. 232 s.

Slovníky a encyklopedie:

STRONG J. *A concise dictionary of the words in the Greek testament; with their renderings in the authorized English version.* Nashville a New York: Abingdon press, 1890, 79 s.

Elektronické zdroje:

FOUCAULT, M. *Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia. 6 lectures given by Michael Foucault at the University of California at Berkeley*. [online]. 1983. [citováno 26.12.2017]. Dostupné na:

<https://foucault.info/system/files/pdf/DiscourseAndTruth_MichelFoucault_1983_0.pdf>

DIO CHRYSOSTOM. *Discourses*. Publikováno v Loeb Classical Library. [online]. 1932. [citováno 28.12.2017]. Dostupné na:

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Dio_Chrysostom/Discourses/1*.html>